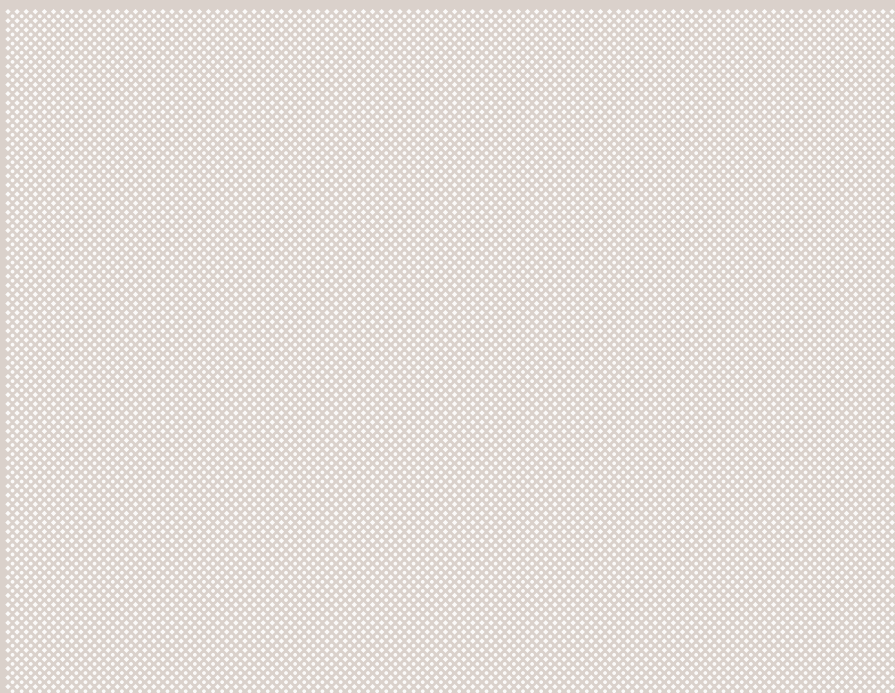

STORTINGET

Stortingets forretningsorden

OKTOBER 2019
BOKMÅL

Stortingets forretningsorden

Vedlegg:

Grunnloven

Ansvarlighetsloven

Reglement for åpne kontrollhøringer

Oktober 2019

Bokmål

Innhold

	Side
Stortingets forretningsorden	7
Kapittel 1 Hvordan Stortinget konstituerer seg	7
§ 1 <i>Konstituering etter stortingsvalg</i>	7
§ 2 <i>Konstituering av følgende storting i samme valg-</i> <i>periode</i>	8
§ 3 <i>Den forberedende fullmaktskomité</i>	8
§ 4 <i>Representantenes plassering i stortingssalen</i>	9
§ 5 <i>Permisjon</i>	9
Kapittel 2 Presidentene, sekretærene og direktøren	9
§ 6 <i>Valg av presidenter og sekretærer</i>	9
§ 7 <i>Stortingets presidentskap</i>	10
§ 8 <i>Presidentens, visepresidenters eller</i> <i>sekretærers forfall</i>	10
§ 9 <i>Ledelse av Stortingets møter</i>	10
§ 9 a <i>Administrative saker</i>	11
§ 9 b <i>Stortingets direktør</i>	11
Kapittel 3 Stortingets komiteer	11
§ 10 <i>Valgkomiteen</i>	11
§ 11 <i>Stortingets faste komiteer</i>	12
§ 12 <i>Stortingets fagkomiteer</i>	12
§ 13 <i>Sammensetning av fagkomiteene</i>	13
§ 14 <i>Saksfordelingen mellom fagkomiteene</i>	13
§ 15 <i>Nærmere om kontroll- og konstitusjonskomiteen</i>	15
§ 16 <i>Den utvidete utenriks- og forsvarskomité</i>	16
§ 17 <i>Europautvalget</i>	18
§ 18 <i>Særskilte komiteer</i>	19
§ 19 <i>Granskingskommisjoner</i>	19

Kapittel 4	Komiteenes arbeidsordning	20
	§ 20 <i>Valg av komitéledelse, innkalling, møteplikt mv.</i>	20
	§ 21 <i>Varamedlemmer</i>	21
	§ 22 <i>Oversendelse av saker til komiteene</i>	21
	§ 23 <i>Fremdrift og avgivelsesfrist</i>	22
	§ 24 <i>Saksordfører</i>	23
	§ 25 <i>Komitémøter</i>	23
	§ 26 <i>Avstemninger i komiteene</i>	23
	§ 27 <i>Komitéhøringer</i>	24
	§ 28 <i>Komitéreiser</i>	25
	§ 29 <i>Komiteenes protokoll og saksdokumenter</i>	25
	§ 30 <i>Særlig om komiteenes behandling av representantforslag</i>	26
	§ 31 <i>Komiteenes innstillinger til Stortinget</i>	26
	§ 32 <i>Presidentskapets tilsyn med komiteenes avgivelsesfrister</i>	27
Kapittel 5	Innkalling og avvikling av Stortingets møter	28
	§ 33 <i>Innkalling til møter i Stortinget</i>	28
	§ 34 <i>Møter i Stortinget</i>	28
	§ 35 <i>Program for Stortingets møter</i>	28
	§ 36 <i>Møte for lukkede dører</i>	29
	§ 37 <i>Avbrytelse av Stortingets forhandlinger i juni</i>	29
Kapittel 6	Stortingets arbeidsordning	30
	§ 38 <i>Overbringelse og fremsettelse av proposisjoner og forslag</i>	30
	§ 39 <i>Behandlingen av proposisjoner og forslag</i>	30
	§ 40 <i>Forslag fremsatt under behandlingen av en sak</i>	31
	§ 41 <i>Behandling av forslag om å utsette saken eller sende den tilbake til komité</i>	32
	§ 42 <i>Særlig om behandling av lovforslag</i>	32
	§ 43 <i>Behandlingen av statsbudsjett og nasjonalbudsjett</i>	33

	§ 44	<i>Behandlingen av saker om konstitusjonelt ansvar</i>	34
	§ 45	<i>Muntlig redegjørelse for Stortinget fra et regjeringsmedlem</i>	34
	§ 46	<i>Tilgjengeliggjøring av innstillinger fra komiteene</i>	35
	§ 47	<i>Oversikt over bebudete saker og saker til behandling</i>	35
	§ 48	<i>Saker som ikke blir ferdig behandlet i stortingssesjonen eller valgperioden</i>	36
	§ 49	<i>Innkalling av personer til å møte for Stortinget</i>	36
	§ 50	<i>Begjæring om utlevering av dokumenter</i>	37
Kapittel 7	Debattene		37
	§ 51	<i>Talerlister og begrensninger av debattiden</i>	37
	§ 52	<i>Generelle begrensninger av taletiden</i>	38
	§ 53	<i>Replikker og svar på direkte spørsmål</i>	38
	§ 54	<i>Spørsmål som tas opp ved møtets avslutning</i>	39
	§ 55	<i>Taleregler</i>	39
	§ 56	<i>Opptreden under forhandlingene</i>	39
	§ 57	<i>Regjeringsmedlemmers deltakelse i forhandlingene</i>	39
	§ 58	<i>Overtredelse av forretningsordenen</i>	40
Kapittel 8	Avstemninger		40
	§ 59	<i>Organisering av voteringene</i>	40
	§ 60	<i>Avstemningsmåter</i>	40
	§ 61	<i>Krav til flertall ved avstemninger</i>	41
	§ 62	<i>(Opphevet ved stortingsvedtak 20. juni 2019) ..</i>	42
Kapittel 9	Stortingets protokoller og ekspedering av sakene	...	42
	§ 63	<i>Stortingets protokoller</i>	42
	§ 64	<i>Gjennomsyn og rettelser av protokollen</i>	42
	§ 65	<i>Ekspedering av avgjorte saker</i>	42
	§ 66	<i>Underskrift av vedtak</i>	43

	§ 67	<i>Underskrift av forhandlingsprotokollen</i>	43
Kapittel 10		Interpellasjoner og spørsmål	43
	§ 68	<i>Interpellasjoner</i>	43
	§ 69	<i>Spørsmål til presidentskapet</i>	44
	§ 70	<i>Spørsmål til skriftlig besvarelse</i>	45
	§ 71	<i>Avholdelse av spørretime</i>	45
	§ 72	<i>Muntlig spørretime</i>	46
	§ 73	<i>Ordinær spørretime</i>	46
	§ 74	<i>Begjæringer om dokumentinnsyn</i>	47
Kapittel 11		Forskjellige bestemmelser	48
	§ 75	<i>Representantenes taushetsplikt</i>	48
	§ 75 a	<i>Behandling av gradert informasjon</i>	48
	§ 76	<i>Register over representantenes verv og økonomiske interesser</i>	49
	§ 77	<i>Partigrupper</i>	49
	§ 78	<i>Orden i stortingsbygningen</i>	49
	§ 79	<i>Fravikelse av forretningsordenen</i>	50
		Stikkordregister til Stortingets forretningsorden	51
		Forarbeider til Stortingets forretningsorden	57
Grunnloven/Grunnlova			61
		Innholdsregister	63
		Kongeriket Norges grunnlov/Kongeriket Noregs grunnlov	67
		Enkelt stikkordregister til Grunnloven	108
Lov om ansvar for handlinger som påtales ved Riksrett			111
Reglement for åpne kontrollhøringer			117

Stortingets forretningsorden

Kapittel 1 Hvordan Stortinget konstituerer seg

§ 1 Konstituering etter stortingsvalg

Når Stortinget trer sammen¹ etter et stortingsvalg, overtar etter anmodning presidenten² i forrige storting midlertidig presidentstillingen. Er vedkommende ikke til stede, overtas etter anmodning presidentstillingen midlertidig av, i prioritert rekkefølge:

1. Den av det forrige stortings visepresidenter som rangerte høyest.
2. Den av de tilstedeværende representanter som lengst har vært medlem av Stortinget. Dersom to eller flere har vært medlemmer av Stortinget like lenge, har den fortrinnsrett som er eldst av år.

Presidenten foretar navneopprop og mottar representantenes og vararepresentantenes³ fullmakter.⁴ Stortingets reglement godkjennes.⁵ Meldte forfall og permisjonssøknader refereres og avgjøres.⁶

Det velges en komité til å gjennomgå fullmaktene (fullmaktskomiteen). I fullmaktskomiteen skal gruppene⁷ så vidt mulig være forholdsmessig representert. Sammen med fullmaktene behandler komiteen innstillingen fra den forberedende fullmaktskomité.⁸ Inntil fullmaktene er godkjent, har representantene midlertidig sete og stemme.

Etter at innstillingen fra fullmaktskomiteen er ferdigbehandlet, velger Stortinget presidenter og sekretærer (jf. § 6).⁹

Deretter erklærer presidenten Stortinget for lovlig konstituert¹⁰ og gir melding til Kongen om dette.

Ved omvalg og nye valgoppgjør som Stortinget påbyr etter valgloven¹¹ § 13-3 og § 14-1, skal fullmaktene prøves så snart som mulig.

1 Jf. GrL. § 68.

2 Jf. § 6 og § 9.

3 Jf. GrL. § 58 annet punktum.

4 Jf. GrL. § 64 og lov 28 juni 2002 nr. 57 § 11-8.

- 5 Jf. Grl. § 66 tredje punktum.
- 6 Jf. § 5.
- 7 Jf. § 77.
- 8 Jf. § 3.
- 9 Jf. Grl. § 73.
- 10 Jf. Grl. § 74 (1).
- 11 Jf. lov 28 juni 2002 nr. 57.

§ 2 Konstituering av følgende storting i samme valgperiode

Når de følgende storting i samme valgperiode¹ trer sammen,² gjelder reglene om konstituering i § 1 første, annet, fjerde og femte ledd tilsvarende.

- 1 Jf. Grl. § 71.
- 2 Jf. Grl. § 68.

§ 3 Den forberedende fullmaktskomité

I siste stortingssesjon i valgperioden¹ velger Stortinget, etter innstilling fra valgkomiteen,² blant representantene en komité til foreløpig prøving av fullmaktene for representantene og vararepresentantene³ i det nye storting (den forberedende fullmaktskomité). Samtidig velger Stortinget også like mange varamedlemmer som medlemmer i komiteen, og komiteens leder og nestleder. I komiteen bør partigruppene så vidt mulig være forholdsmessig representert.

Den forberedende fullmaktskomité trer sammen etter innkalling fra lederen. Den skal så langt det er nødvendig gjennomgå og gjøre rede for innholdet av de dokumentene som i henhold til valgloven⁴ er innkommet til Stortinget, og for alle klager og ankemål som er sendt inn i rett tid, i den grad de angår fullmaktsavgjørelsene.⁵ Komiteen har på vegne av Stortinget fullmakt til å fremskaffe alle opplysninger som den finner nødvendig for dette.

Før Stortinget trer sammen,⁶ skal den forberedende fullmaktskomité ha levert en foreløpig innstilling til Stortingets administrasjon om alle valg- og fullmaktsspørsmål som en må regne med kan få innvirkning på sammensetningen av det nye storting. Dagen før det nye storting trer sammen, slutter den forberedende fullmaktskomité å fungere.

Må den forberedende fullmaktskomité gi sin foreløpige innstilling om godkjenning eller forkastelse av fullmaktene før den ennå har rukket å

fremskaffe nødvendige opplysninger om hver enkelt fullmakt, skal den i innstillingen gjøre særskilt rede for årsakene til forsinkelsen, samt når et endelig resultat kan foreligge.

Den foreløpige innstillingen og alle bilagene til den skal i registrert stand legges frem for fullmaktskomiteen i det nye storting straks denne komiteen trer sammen (jf. § 1). Innstillingen må ikke offentliggjøres av den forberedende fullmaktskomité.

1 Jf. GrL. § 71.

2 Jf. § 10.

3 Jf. GrL. § 58 annet punktum.

4 Jf. lov 28 juni 2002 nr. 57.

5 Jf. lov 28 juni 2002 nr. 57 § 10-9, § 11-3, § 11-8, § 13-1 og § 13-3.

6 Jf. GrL. § 68.

§ 4 Representantenes plassering i stortingssalen

I stortingssalen tar representantene plass etter den alfabetiske rekkefølgen av valgdistriktene.¹

1 Jf. lov 28 juni 2002 nr. 57 § 11-1.

§ 5 Permisjon

Søknad om permisjon for representantene behandles av Stortinget etter innstilling av presidentskapet. Representanter som har hatt permisjon, skal melde seg til Stortingets administrasjon når de kommer tilbake.

Kapittel 2 Presidentene, sekretærene og direktøren

§ 6 Valg av presidenter og sekretærer

Ved begynnelsen av en ny stortingssesjon¹ velger Stortinget president, første visepresident, annen visepresident, tredje visepresident, fjerde visepresident, femte visepresident, sekretær og visesekretær.²

Ved det første valget av Stortingets president og visepresidenter i valgperioden³ foregår avstemningene ved sedler uten underskrift. Ved senere valg i samme valgperiode foregår avstemningene etter § 60 første ledd bokstav a, med mindre vilkårene for avstemning ved sedler uten underskrift i § 60 første ledd bokstav d er oppfylt.

Ved valg av presidenter og sekretærer kreves vanlig flertall, dvs. over halvparten av de avgitte stemmene. Oppnår ingen av kandidatene slikt flertall ved første valg eller ved fritt omvalg, foretas bundet omvalg mellom de to kandidatene som har fått størst stemmetall, jf. § 61 annet ledd.

Dersom minst en femtedel av representantene sender skriftlig krav til presidenten om nytt valg av Stortingets president eller en visepresident, skal Stortinget foreta slikt valg.

1 Jf. Grl. § 68.

2 Jf. Grl. § 73 første punktum.

3 Jf. Grl. § 71.

§ 7 Stortingets presidentskap

Stortingets president og fem visepresidenter danner Stortingets presidentskap. Stortingets president er presidentskapets leder. Første visepresident er nestleder.

Presidentskapet er beslutningsdyktig når minst tre av medlemmene er til stede. På vegne av presidentskapet leder stortingspresidenten arbeidet i Stortinget. Når Stortinget ikke er samlet,¹ kan stortingspresidenten treffe nødvendige avgjørelser som ellers tilligger presidentskapet.

Stortingspresidentens stemme er utslagsgivende dersom en avstemning i presidentskapet viser like mange stemmer for og imot.

Presidentskapet kan fremme innstillinger til Stortinget innenfor de ansvarsområder som tilligger presidentskapet.

1 Jf. § 37 og Grl. § 80 (1).

§ 8 Presidentens, visepresidenters eller sekretærers forfall

Kan Stortingets president ikke utøve vervet på grunn av forfall, fungerer første visepresident som midlertidig stortingspresident. Får stortingspresidenten eller en av visepresidentene langvarig forfall, kan Stortinget velge midlertidig president for den tid fraværet varer.

Det kan velges midlertidig sekretær i stedet for en sekretær som får langvarig forfall.

§ 9 Ledelse av Stortingets møter

Stortingets president leder Stortingets møter. Stortingspresidenten kan overlate møteledelsen til en visepresident eller en midlertidig presi-

dent som er valgt etter § 8 første ledd eller en settepresident som Stortinget har valgt for en kortere tid. Visepresident, midlertidig president og settepresident har som møteleder den samme myndighet som stortingspresidenten.

Visesekretæren kan fungere som midlertidig sekretær.

Den presidenten som leder møtet, kan ikke samtidig delta i debatten om en sak. En som har deltatt i debatten om en sak, kan ikke lede møtet under den videre debatten om saken.

§ 9 a Administrative saker

Innenfor de rammer som er vedtatt av Stortinget, har presidentskapet et overordnet ansvar for administrative saker.

Presidentskapet bør drøfte administrative saker av særlig viktighet med partigruppene.

Presidentskapet kan delegere avgjørelsesmyndighet til Stortingets direktør i administrative saker.

§ 9 b Stortingets direktør

Stortingets direktør tilsettes av Stortinget.

Stortingets direktør leder arbeidet i Stortingets administrasjon. Stortingets direktør er sekretær for Stortingets presidentskap.

Viktige administrative saker skal alltid forelegges presidentskapet.

Kapittel 3 Stortingets komiteer

§ 10 Valgkomiteen

Umiddelbart etter at Stortinget har konstituert seg,¹ velges en valgkomité på 37 medlemmer. I den bør partigruppene så vidt mulig være forholdsmessig representert. Det bør også tas hensyn til en fordeling etter valgdistrikter.² Valgkomiteen bestemmer hvordan Stortingets faste komiteer³ skal være sammensatt.

Valgkomiteen gir innstilling om alle valg som Stortinget gir den i oppdrag å forberede. Innstillingen skal gjøres ferdig snarest mulig etter at oppdraget er gitt.

Valgkomiteens medlemmer fungerer i hele valgperioden.⁴ I tilfelle av avgang erstattes vedkommende ved nytt valg snarest mulig.

Stortinget velger også varamedlemmer til valgkomiteen, etter prinsippene angitt i første ledd. Varamedlemmer innkalles ved ethvert forfall blant komiteens medlemmer.

1 Jf. GrL. § 74 (1).

2 Jf. lov 28 juni 2002 nr. 57 § 11-1.

3 Jf. §§ 12, 16 og 17.

4 Jf. GrL. § 71.

§ 11 Stortingets faste komiteer

Stortinget kan når som helst beslutte å endre antall faste komiteer¹ eller antall medlemmer av komiteene.

Hvis ikke Stortinget bestemmer noe annet, skal komiteene ha uforandret sammensetning på alle storting i samme valgperiode,² med mindre partigruppene foreslår endringer som gjelder representanter fra egen gruppe eller avgang blant medlemmene gjør det nødvendig å foreta endringer.

1 Jf. §§ 12, 16 og 17.

2 Jf. GrL. § 71.

§ 12 Stortingets fagkomiteer

Samtlige representanter unntatt Stortingets president fordeles på disse fagkomiteene:

1. Arbeids- og sosialkomiteen
2. Energi- og miljøkomiteen
3. Familie- og kulturkomiteen
4. Finanskomiteen
5. Helse- og omsorgskomiteen
6. Justiskomiteen
7. Kommunal- og forvaltningskomiteen
8. Kontroll- og konstitusjonskomiteen
9. Næringskomiteen
10. Transport- og kommunikasjonskomiteen
11. Utdannings- og forskningskomiteen
12. Utenriks- og forsvarskomiteen

§ 13 Sammensetning av fagkomiteene

Straks etter at valgkomiteen er nedsatt, oppnevner den medlemmene til Stortingets fagkomiteer, jf. § 10.

Alle partigrupper bør så langt som mulig være forholdsmessig representert i komiteene.

Alle partigrupper skal ha medlem i finanskomiteen og har rett til å ha medlem i kontroll- og konstitusjonskomiteen. Når det gjelder partigrupper som ikke er representert i alle komiteer, kan valgkomiteen etter anmodning fra vedkommende gruppe i særlige tilfeller gjøre unntak fra plikten til å være representert i finanskomiteen. For disse partigruppene kan valgkomiteen også samtykke til at enten finanskomiteens eller kontroll- og konstitusjonskomiteens medlem også er medlem av en annen fagkomité. Ingen kan være medlem av mer enn to komiteer.

Valgkomiteen gir Stortinget trykt melding om oppnevningene.

§ 14 Saksfordelingen mellom fagkomiteene

Hovedregelen for saksfordelingen mellom fagkomiteene er:

1. Arbeids- og sosialkomiteen: Saker om arbeidsmarked og arbeidsmiljø, arbeidsrettete ytelser, pensjoner, sosiale stønader og politikk overfor personer med nedsatt funksjonsevne.
2. Energi- og miljøkomiteen: Saker om olje, energi, vassdrag og miljøvern.
3. Familie- og kulturkomiteen: Saker om familie, barn og ungdom, likestilling mellom kvinner og menn, forbrukersaker, herunder saker om gjeldsordning, kirke, tros- og livssynssamfunn, kultur og kulturminner.
4. Finanskomiteen: Saker om økonomisk politikk, formues- og gjeldsforvaltning, finansadministrasjon, finansmarked, regnskap og revisjon, folketrygdens inntekter, skatter, avgifter, toll og bevilgninger til Stortinget. Om behandlingen av statsbudsjettet og nasjonalbudsjettet vises til § 43.
5. Helse- og omsorgskomiteen: Saker om helsetjenester, pleie- og omsorgstjenester, folkehelsearbeid, rusmiddelpolitikk og legemidler.
6. Justiskomiteen: Saker om rettsvesen, kriminalomsorg, politiet, andre justisformål, sivil beredskap, rettfærdsvederlag, alminnelig forvalt-

ningslovgivning, straffelovgivning, prosesslovgivning, alminnelig sivillovgivning og meldinger fra Norges institusjon for menneskerettigheter og andre saker som gjelder institusjonens virksomhet.

7. Kommunal- og forvaltningskomiteen: Saker om kommunal forvaltning, regional- og distriktpolitikk, rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner, innvandringspolitikk, boligforhold, bygningssaker, regional planlegging, nasjonale minoriteter, samiske spørsmål unntatt reglene om valg til Sametinget,¹ saker om organisering og virkeområde for statlig forvaltning, statens fellesadministrasjon, statlig personalpolitikk, herunder lønnsforhold, bevilgninger til Det kongelige hus og partistøtte.²
8. Kontroll- og konstitusjonskomiteen: Grunnlovssaker og valglovgivning. Saker om Stortingets kontroll med forvaltningen, jf. § 15 første ledd. Saker der Stortinget skal ta stilling til hvorvidt konstitusjonelt ansvar³ skal gjøres gjeldende, herunder om Stortingets ansvarskomisjon⁴ skal anmodes om å foreta nødvendige undersøkelser for å klarlegge grunnlaget for slikt ansvar, jf. § 15 annet og tredje ledd og § 44. Komiteen skal også gjennomgå og gi innstilling til Stortinget om:
 - a) statsrådets protokoller mv., jf. Grunnloven § 75 bokstav f,
 - b) regjeringens årlige melding om oppfølgingen av stortingsvedtak som inneholder en anmodning til regjeringen, og om behandlingen av representantforslag som er vedtatt oversendt regjeringen til utredning og uttalelse,
 - c) dokumenter fra Riksrevisjonen,⁵ og andre saker om Riksrevisjonens virksomhet,
 - d) meldinger fra Stortingets ombudsmann for forvaltningen,⁶ og andre saker om ombudsmannens virksomhet,
 - e) meldinger fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste,⁷ og andre saker om utvalgets virksomhet,
 - f) rapporter fra Stortingets ansvarskomisjon og stortingsoppnevnte granskingskommisjoner.⁸
9. Næringskomiteen: Saker om nærings-, industri- og handelsvirksomhet, skipsfart, statlig eierskapspolitikk, statsgaranti ved eksport mv.,

konkurransen- og prispolitikk, landbruk, jordbruksavtalen, matpolitikk, fiskeri, fangst, akvakultur og laksefiske.

10. Transport- og kommunikasjonskomiteen: Saker om innenlands transport, post, generelle saker om telekommunikasjon og elektronisk kommunikasjon, fritidsbåter og oppgaver under Kystverket.
11. Utdannings- og forskningskomiteen: Saker om utdanning, barnehager og forskning, herunder koordinering av forskningspolitikken og forskning for landbruk, fiskeri og næringsliv.
12. Utenriks- og forsvarskomiteen: Saker om utenrikspolitiske forhold, militært forsvar, meldinger fra Ombudsmannsnemnda for Forsvaret og andre saker om nemndas virksomhet, utviklingshjelp, saker som angår norske interesser på Svalbard eller i andre polarområder, og – i alminnelighet – saker som gjelder avtaler mellom den norske stat og andre stater eller internasjonale organisasjoner.

1 Jf. lov 12 juni 1987 nr. 56 § 2-3 til § 2-11.

2 Jf. lov 17 juni 2005 nr. 102.

3 Jf. GrL. § 86 og lov 5 feb 1932 nr. 1.

4 Jf. lov 5 feb 1932 nr. 2 kap. 3.

5 Jf. lov 7 mai 2004 nr. 21.

6 Jf. lov 22 juni 1962 nr. 8.

7 Jf. lov 3 feb 1995 nr. 7.

8 Jf. § 19.

§ 15 Nærmere om kontroll- og konstitusjonskomiteen

En tredjedel av medlemmene i kontroll- og konstitusjonskomiteen kan beslutte at komiteen skal anmode en statsråd om å fremskaffe ønskete opplysninger om forhold som omfattes av Stortingets kontroll med forvaltningen. En tredjedel av komiteens medlemmer kan deretter beslutte at komiteen skal ta en sak om slik kontroll opp til slik behandling. En tredjedel kan videre foreta ytterligere undersøkelser i forvaltningen som anses nødvendig for dette.

En tredjedel av medlemmene i kontroll- og konstitusjonskomiteen kan kreve at komiteen av eget tiltak skal ta en sak om eventuelt konstitusjonelt ansvar opp til behandling, jf. lov 5. februar 1932 nr. 1 om ansvar for handlinger som påtales ved Riksrett og lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker.

Dersom kontroll- og konstitusjonskomiteen finner at forhold i en ekstern henvendelse vedrørende brudd på konstitusjonelle plikter ikke kan påtales ved riksrett, skal henvendelsen oversendes rette påtalemyndighet. Komiteen kan dessuten vedta at en henvendelse ikke skal fremlegges for Stortinget når de forholdene henvendelsen omhandler, åpenbart ikke kan føre til ansvar. Henvendelsen skal legges frem for Stortinget ved innstilling dersom en tredjedel av komiteens medlemmer krever det. Den som har fremmet henvendelsen, skal underrettes om utfallet av behandlingen.

Før andre komiteer avgir en innstilling der det fremmes forslag om at konstitusjonelt ansvar¹ skal gjøres gjeldende eller forslag om at Stortingets ansvarskommisjon² skal iverksette undersøkelser, skal utkast til innstilling fra vedkommende komité forelegges kontroll- og konstitusjonskomiteen til uttalelse.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen skal gi innstilling til Stortinget om alle saker den tar opp til behandling. Komiteen avgjør i det enkelte tilfellet om den skal forelegge utkast til innstilling for berørte fagkomiteer³ til uttalelse før innstillingen avgis. Ved behandlingen av saker etter § 14 nr. 8 bokstav b) kan komiteen velge å innhente uttalelse fra vedkommende fagkomité som gir grunnlag for utarbeidelse av sin innstilling.

Komiteen fastsetter nærmere regler for sitt sekretariat, herunder om sekretariatets arbeidsoppgaver, og den bruk de enkelte medlemmene kan gjøre av det.

1 Jf. GrL. § 86.

2 Jf. lov 5 feb 1932 nr. 2 kap. 3.

3 Jf. § 12.

§ 16 Den utvidete utenriks- og forsvarskomité

Den utvidete utenriks- og forsvarskomité består av de ordinære medlemmene av utenriks- og forsvarskomiteen, Stortingets president og ledere i partigruppene (med mindre de allerede er medlemmer av komiteen). Valgkomiteen¹ kan, etter anmodning fra en gruppe, oppnevne ytterligere medlemmer dersom den finner at hensynet til gruppenes forholdsmessige representasjon tilsier det.

Den utvidete utenriks- og forsvarskomité har til oppgave å drøfte med regjeringen viktige spørsmål vedrørende utenrikspolitikk, handelspoli-

tikk, sikkerhetspolitikk og beredskap, herunder terrorberedskap. Slik drøftelse bør finne sted før viktige beslutninger fattes. I særlige tilfeller kan komiteen avgi innstilling til Stortinget.

Stortingets første visepresident er varamedlem for Stortingets president, og nestlederne i partigruppene er varamedlemmer for lederne i partigruppene. Dersom lederen for partigruppen allerede er medlem av komiteen, kan partiet i tillegg til nestleder utpeke ytterligere ett varamedlem. Presidentskapet kan, etter anmodning fra vedkommende gruppe, bestemme at en vararepresentant² som møter i utenriks- og forsvarskomiteen, skal møte også i den utvidete utenriks- og forsvarskomité.

Lederen kaller sammen komiteen når vedkommende mener det er nødvendig, eller n r statsministeren, utenriksministeren eller en tredjedel av komitémedlemmene anmoder om det. Tilsvarende gjelder når forsvarsministeren anmoder om det i viktige beredskapsmessige spørsmål, eller n r justisministeren anmoder om drøftelse av spørsmål vedrørende terrorberedskap.

Forhandlingene i den utvidete utenriks- og forsvarskomité er underlagt taushetsplikt med mindre noe annet uttrykkelig bestemmes. Lederen kan bestemme at også innkallelsen til møtet skal være underlagt taushetsplikt.

Den utvidete utenriks- og forsvarskomité kan beslutte å holde fellesmøter med andre komiteer. Femte ledd gjelder også for slike fellesmøter. Tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende for varamedlemmer i komiteer som det holdes fellesmøte med.

En sak skal legges frem for Stortinget når minst seks komitémedlemmer krever det i et møte i den utvidete utenriks- og forsvarskomité hvor saken står på dagsordenen. Komiteen prøver om vilkårene for stortingsbehandling etter første punktum foreligger, og legger i så fall saken frem for presidentskapet. Komiteen kan beslutte å fortsette behandlingen av saken i samme måte eller i senere m te selv om det er fremsatt krav i samsvar med første punktum. Stortinget avgjør i m te for lukkede dører om behandlingen i Stortinget skal holdes for åpne eller lukkede dører.³ Behandlingen i Stortinget innledes med en redegjørelse av et regjeringsmedlem. Stortinget beslutter om debatt skal holdes umiddelbart etter redegjørelsen

eller i et senere møte. Forslag fremsatt i forbindelse med Stortingets behandling av en slik sak kan ikke sendes til behandling i en komité.⁴

1 Jf. § 10.

2 Jf. Grl. § 58 annet punktum.

3 Jf. Grl. § 84.

4 Jf. § 22.

§ 17 Europautvalget

Regjeringens konsultasjoner med Stortinget om saker som gjelder Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS-avtalen),¹ herunder forslag om nye eller endrede rettsakter på et område som omfattes av EØS-avtalen, og saker som gjelder tilgrensende avtaler med Den europeiske union (EU), skal foregå med Europautvalget. Europautvalget kan også benyttes til konsultasjon med Stortinget om andre handelspolitiske saker og forhandlinger. I slike tilfeller skal også næringskomiteen innkalles.

Europautvalget består av utenriks- og forsvarskomiteen² og medlemmene av den norske delegasjonen til parlamentarikerkomiteen³ for EØS. Utenriks- og forsvarskomiteen eller dens leder kan dessuten beslutte at en eller flere andre komiteer skal delta ved bestemte konsultasjoner. Varamedlemmer i utenriks- og forsvarskomiteen møter også i Europautvalget. Det samme gjelder varamedlemmer i andre komiteer som deltar i konsultasjoner etter annet punktum.

Lederen i utenriks- og forsvarskomiteen kaller sammen til konsultasjoner i Europautvalget når vedkommende mener det er nødvendig, eller når et regjeringsmedlem eller en tredjedel av utenriks- og forsvarskomiteens medlemmer anmoder om det.

Dokumenter som Europautvalget får tilsendt fra regjeringen, sendes også til vedkommende fagkomiteer.⁴ Komiteene kan be regjeringen om å få oversendt andre dokumenter som gjelder EU eller EØS-saker. Komiteene kan også stille skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem om slike saker, men kan ikke holde høring.⁵ En komité kan beslutte å avgi skriftlig uttalelse til Europautvalget om en sak som utvalget skal behandle. Komiteen avgjør om saksordfører⁶ skal velges for en slik sak. En skriftlig ut-

talelse fra en komité til Europautvalget er offentlig når den er avgitt, hvis ikke komiteen bestemmer noe annet.

Møtene i Europautvalget holdes for lukkede dører. Det samme gjelder fellesmøter utvalget har med andre komiteer. Referater av forhandlingene i utvalget er offentlige når de foreligger, hvis ikke utvalget bestemmer noe annet. Uttalelser som er gitt i et møte når referatet av forhandlingene i saken ikke er offentlig⁷, er underlagt taushetsplikt.

Saker som er brakt frem i Europautvalget, skal legges frem for Stortinget når utenriks- og forsvarskomiteen krever det i et møte i Europautvalget hvor saken står på dagsordenen. Stortinget avgjør for lukkede dører om møte i Stortinget for å behandle saken skal holdes for åpne eller lukkede dører.⁸ Bestemmelsene i § 16 sjuende ledd annet til og med siste punktum gjelder tilsvarende.

1 Jf. lov 27 nov 1992 nr. 109.

2 Jf. § 14 nr. 12.

3 Jf. EØS-avtalen art. 95.

4 Jf. § 12.

5 Jf. § 27.

6 Jf. § 24.

7 Jf. lov 5 feb 1952 nr. 1 § 14.

8 Jf. GrL. § 84.

§ 18 Særskilte komiteer

Finner Stortinget det nødvendig, kan det unntaksvis nedsette særskilte komiteer til å behandle en enkelt sak eller saker av et bestemt slag. Innstilling om å nedsette en særskilt komité fremmes av Stortingets presidentskap. Innstillingen skal også inneholde forslag til vedtak om sammensetning av den særskilte komité, og så vidt mulig bør det unngås at oppnevningen fører til vanskeligheter for det ordinære komitéarbeidet.

§ 19 Granskingskommisjoner

Stortinget kan nedsette en granskingskommisjon til å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp. Mandatet bør kun åpne for en vurdering av ansvarsforhold i den utstrekning Stortinget har behov for bistand til dette.

Forslag om å nedsette en granskingskommisjon skal behandles av kontroll- og konstitusjonskomiteen, eller av en særskilt komité som Stortinget oppnevner etter § 18. Kontroll- og konstitusjonskomiteen kan fremlegge slikt forslag på eget initiativ.

Stortinget fastsetter kommisjonens mandat, og de nærmere prosedyrene for dens arbeid. Det bør presiseres i hvilken grad kommisjonen skal være bundet av de generelle regler og retningslinjer som gjelder for offentlige granskingskommisjoner. Videre bør det vurderes om kommisjonen har behov for lovhjemmel for å sikre nødvendig tilgang til opplysninger og dokumenter.

En stortingsoppnevnt granskingskommisjon skal bestå av personer som har nødvendig faglig kompetanse og integritet. Kommisjonen utfører sitt verv selvstendig og uavhengig av Stortinget.

Granskingskommisjonen rapporterer direkte til Stortinget. Rapporten skal være offentlig, med mindre særlige hensyn tilsier at den helt eller delvis bør være taushetsbelagt. Før Stortinget foretar den endelige vurderingen av rapporten, bør den oversendes regjeringen til skriftlig uttalelse.

Kapittel 4 Komiteenes arbeidsordning

§ 20 Valg av komitéledelse, innkalling, møteplikt mv.

Så snart komiteene er oppnevnt,¹ trer hver enkelt av dem sammen og velger leder, første nestleder og annen nestleder. Melding om valgene sendes straks til Stortinget. Valg foretas på nytt hvert år i valgperioden,² så snart det lar seg gjøre etter at Stortinget har konstituert seg.³

Komiteens leder innkaller til møter i komiteen og leder forhandlingene der. Har lederen forfall, overtar første nestleder disse oppgaver. Har også første nestleder forfall, overtas oppgavene av annen nestleder.

Medlemmene har samme plikt til å møte i komiteen som til å møte i Stortinget.⁴ Forfall skal meldes til lederen.

Komiteene kan etter begrunnet søknad få presidentskapets samtykke til å nytte lønnet hjelp.

1 Jf. § 13.

2 Jf. GrL. § 71.

3 Jf. GrL. § 74 (1).

4 Jf. GrL. §§ 63 og 71 og lov 5 feb 1932 nr. 1 § 12.

§ 21 *Varamedlemmer*

En vararepresentant¹ som blir innkalt for en representant, trer inn som medlem av den komiteen som representanten sitter i, med mindre presidentskapet bestemmer noe annet. For valgkomiteen, den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé og Europautvalget gjelder likevel egne regler, jf. § 10, § 16 og § 17.

Har et komitémedlem forfall til en komitésamling² når Stortinget ikke er samlet,³ og komitélederen finner å kunne godta forfallet,⁴ kan lederen innkalle vedkommende medlems vararepresentant. Det samme gjelder ved forfall til komitésamling når Stortinget er samlet, men ikke har møte, og det ikke har vært mulighet til å søke Stortinget om permisjon. § 5 annet punktum gjelder tilsvarende.

1 Jf. GrL. § 58 annet punktum.

2 Jf. §§ 25, 27 og 28.

3 Jf. § 37 og GrL. § 80 (1).

4 Jf. § 5.

§ 22 *Oversendelse av saker til komiteene*

Etter forslag av presidenten fordeles Stortinget til de faste komiteene¹ alle saker som krever komitéforberedelse. I alminnelighet skal alle saker som skal forberedes av en komité, fordeles i henhold til saksfordelingen fastsatt i § 14. Etter forslag fra presidentskapet kan Stortinget fravike dette når praktiske grunner tilsier det.

Stortinget kan vedta at en sak først skal behandles av en komité og at denne komiteens utkast til innstilling deretter forelegges en annen komité til uttalelse før innstilling avgis. Stortinget kan også vedta at en sak først skal behandles av en komité og at denne komiteens utkast til innstilling sendes til en annen komité, som deretter avgir innstilling. Etter at en sak er oversendt til en komité, kan vedtak etter første eller annet punktum gjøres av presidentskapet.

Stortinget kan også beslutte at to faste komiteer skal forberede en sak i fellesskap. Som regel skal da saken behandles foreløpig av et fellesutvalg som har like mange medlemmer fra hver av komiteene. Ordføreren² i saken velges innenfor dette utvalget.

Gjelder det større, ekstraordinære bevilgningssaker, kan Stortinget vedta at komitéinnstillingen om saken skal sendes til finanskomiteen, for at den kan uttale seg om den finansielle siden av innstillingen.

Når andre komiteer enn utenriks- og forsvarskomiteen behandler saker som berører norske utenrikspolitiske interesser eller norske interesser på Svalbard eller i andre polarområder, skal utkast til innstilling forelegges utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse før innstilling avgis.

Saker som allerede er oversendt til en komité, kan fordeles på nytt ved beslutning av presidentskapet. Finner presidentskapet enstemmig at en sak ikke trenger å bli forberedt av noen komité, kan det selv gi innstilling i saken.

Komiteene kan ikke behandle andre saker enn de som er oversendt fra Stortinget, med de unntak som følger av denne forretningsorden.³ Komiteene kan likevel inntil to ganger i hver stortingsssesjon⁴ ta opp et tema som faller innenfor komiteens saksområde⁵ til debatt i Stortinget, også utenom konkrete saker komiteen har fått til behandling. Under en slik debatt kan det ikke fremsettes forslag.

1 Jf. § 12.

2 Jf. § 24.

3 Jf. § 15 (1) til (3), § 16 (8) og § 17 fjerde og sjette ledd.

4 Jf. GrL. § 68.

5 Jf. § 14.

§ 23 Fremdrift og avgivelsesfrist

Lederen skal så snart som mulig legge frem for komiteen alle saker som komiteen har mottatt fra Stortinget. Komiteen skal snarest mulig fastsette frist¹ for å avgi innstilling og skal underrette Stortingets administrasjon om fristen. Komitelederen skal føre tilsyn med at fremdriften i arbeidet med sakene er i samsvar med de fastsatte fristene. Vedtak om utsettelse av en fastsatt avgivelsesfrist trenger samtykke av presidentskapet dersom utsettelsen vil medføre endring av behandlingsdatoen i det foreløpige langtidsprogrammet for Stortingets møter.

Et vedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om frist for avgivelse, kan ved beslutning i samme møte av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene bringes inn for presidentskapet til avgjørelse.

1 Jf. § 43 (2) til (5).

§ 24 Saksordførere

For hver sak som skal opp til behandling, velger komiteen blant sine medlemmer en ordfører, eller hvis det er reist krav om det, flere ordførere. Når en komité bare skal avgi uttalelse om en innstilling eller et utkast til innstilling som er utarbeidet av en annen komité,¹ avgjør komiteen om saksordfører skal velges.

Ordføreren skal forberede saken for komiteen, og skal søke å fremskaffe de opplysningene og sette i verk de undersøkelserne som medlemmer av komiteen finner påkrevd. Ordføreren har ansvar for å utarbeide innstillingen, og skal underskrive den sammen med komitélederen.

Senest en uke før innstillingen skal avgis, kan saksordfører kreve at komiteen stiller bestemte skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem om en sak som er under behandling i komiteen.

¹ Jf. § 15 (4) og § 22 (2), (4) og (5).

§ 25 Komitémøter

Innkalling til møte i komiteen skal inneholde dagsorden. Møtetidspunktet skal kunngjøres på egnet måte.

Komiteens møter foregår for lukkede dører. Det er ikke adgang til å gjengi uttalelser som er gitt av andre komitémedlemmer i et lukket komitémøte.¹

En komité kan oppnevne utvalg av sine medlemmer til å forberede enkelte saker, men den endelige behandlingen av en sak må alltid foregå i samlet komité.

¹ Jf. lov 5 feb 1932 nr. 1 § 14.

§ 26 Avstemninger i komiteene

Et komitévedtak er gyldig når minst tre femtedeler av medlemmene, avrundet opp til nærmeste hele tall, har vært til stede og avgitt stemme.

Komitévedtak fattes som hovedregel ved alminnelig flertall. Bortsett fra ved valg, herunder valg av saksordfører,¹ er komitélederens stemme utslagsgivende dersom en avstemning viser like mange stemmer for og imot. I komitélederens fravær er fungerende komitéleders² stemme utslagsgivende.

Ved valg gjelder § 61 annet ledd tilsvarende.

1 Jf. § 24.

2 Jf. § 20 (2).

§ 27 *Komitéhøringer*

Komiteen kan avholde høringer. Med høring menes et møte i komiteen der den mottar muntlige forklaringer fra personer som den selv anmoder om å komme, eller som søker om å få legge frem opplysninger for komiteen. En tredjedel av medlemmene i komiteen kan kreve at det skal avholdes høring i en sak og beslutte hvem som skal anmodes om å møte til høring. En beslutning om å avholde høring som bare er støttet av et mindretall av komitémedlemmene, kan ved beslutning i samme møte av et mindretall på minst en tredjedel av komiteens medlemmer bringes inn for presidentskapet til avgjørelse. Bestemmelsen i fjerde punktum gjelder ikke for kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Spørsmålet om å avholde høring skal oppføres som en egen sak i innkallingen til et komitémøte.¹ Bare saker som er til behandling i komiteen, og der det er valgt saksordfører,² kan være gjenstand for høring.

Det er ikke adgang til å avholde høring under behandlingen av grunnlovsforslag³ i Stortinget. Det er ikke adgang til å holde åpen kontrollhøring når det er møte i Stortinget, bortsett fra under den ordinære spørretimen.⁴ For øvrig bør høringer holdes på tidspunkter som ikke sammenfaller med møter i Stortinget.

De som anmodes om å møte til høring møter frivillig og avgjør selv om de vil besvare komiteens spørsmål. Komiteen kan etter søknad få presidentskapets samtykke til å dekke nødvendige utgifter for personer som deltar i en høring etter anmodning fra komiteen.

Komiteens høringer foregår for åpne dører. Komiteen kan likevel med vanlig flertall beslutte at høringen helt eller delvis skal foregå for lukkede dører. Et medlem av komiteen kan kreve at en åpen høring avbrytes for at komiteen skal behandle den videre fremdriften, herunder forslag om at høringen skal avsluttes eller fortsette for lukkede dører. Komiteen kan bare motta taushetsbelagte opplysninger for lukkede dører. Under åpen høring må komiteens medlemmer ikke gjengi eller vise til opplysninger underlagt lov- eller instruksfestet taushetsplikt.⁵

Meningsutveksling mellom komitémedlemmene skal ikke finne sted under en åpen høring.

Åpne høringer skal kunngjøres senest 24 timer før høringen. I ekstraordinære tilfeller kan åpen høring kunngjøres med kortere varsel. Under en åpen høring skal det finnes plasser for tilhørere. Antall tilhørere kan begrenses av plasshensyn. Tilhørere som opptrer forstyrrende, kan bortvises.

Komiteen kan beslutte at det skal tas stenografisk referat fra en åpen kontrollhøring, jf. reglement for åpne kontrollhøringer. Beslutning om stenografisk referat fra andre høringer krever samtykke av presidentskapet. For øvrig kan komiteen beslutte at høringen skal tas opp på lydbånd. Komiteen kan beslutte at det ikke kan tas lyd- eller bildeopptak i en høring som for øvrig er åpen.

Komiteen fastsetter selv den nærmere prosedyren for sine høringer, herunder fordeling av taletid, rekkefølge og antall hoved- og oppfølgings-spørsmål. Åpne kontrollhøringer skal foregå etter reglement for åpne kontrollhøringer, vedtatt av Stortinget. I kontrollhøringer for lukkede dører gjelder reglement for åpne kontrollhøringer så langt det passer.

1 Jf. § 25 (1).

2 Jf. § 24.

3 Jf. GrL. § 121.

4 Jf. § 73.

5 Jf. § 75.

§ 28 Komiteereiser

Komiteen kan foreta reiser hvis den finner det påkrevd for sitt arbeid og presidentskapet har gitt sitt samtykke.

§ 29 Komiteenes protokoll og saksdokumenter

Komitéforhandlingene skal føres inn i en egen protokoll. Komiteens leder er ansvarlig for at det blir ført møteprotokoll, at saksdokumenter som er sendt til komiteen blir registrert, og at viktige dokumenter og bilag blir lagt i arkiv. Når hvert storting har endt sine forhandlinger,¹ leveres komiteenes protokoller med tilhørende dokumenter til Stortingets arkiv.

Presidentskapet kan etter søknad gi samtykke til at én representant fra hvert parti som ikke er representert i en komité, får tilgang til alle dokumenter i den aktuelle komiteen. Regler om konfidensialitet og behandling

av komiteens dokumenter gjelder i så fall tilsvarende for den representanten som får slik tilgang.

- 1 Jf. § 37 og Grl. § 80 (1) og (2).
- 2 Jf. § 75 (1) og lov 20 mars 1998 nr. 10 § 11.
- 3 Jf. § 75 (1) og forskr. 17 mars 1972 nr. 3352 § 2.

§ 30 Særlig om komiteenes behandling av representantforslag

Hvis komiteen finner at et representantforslag¹ helt eller delvis bør innøtekommes og at saken egner seg for avgjørelse i Stortinget uten nærmere utredning, skal statsråden gis anledning til å uttale seg om forslaget før realitetsinnstilling avgis. For øvrig kan en tredjedel av komiteens medlemmer kreve at det sendes brev til en statsråd med anmodning om statsrådets uttalelse om et representantforslag.

Hvis komiteen mener at Stortinget av formelle grunner ikke bør ta forslaget til realitetsbehandling, gis innstilling om at forslaget avvises. Er det behov for ytterligere utredning før det tas realitetsstandpunkt, kan komiteen gi innstilling om at forslaget oversendes regjeringen til utredning og uttalelse.² I andre tilfeller gis det innstilling om at representantforslaget helt eller delvis vedtas ved at dette gjengis i tilrådningsen, eller om at forslaget ikke vedtas. Dersom det ikke er flertall for et vedtak etter første til tredje punktum, skal det gis innstilling om at forslaget³ vedlegges protokollen.

- 1 Jf. § 38.
- 2 Jf. § 14 nr. 8 b).
- 3 Jf. § 40 (1) første punktum.

§ 31 Komiteenes innstillinger til Stortinget

Komiteene skal gi Stortinget skriftlig innstilling i alle saker de får til behandling.¹ I særlige tilfeller kan det gis muntlig innstilling; i så fall må utkast til vedtak som hovedregel være omdelt på forhånd.

Alle innstillinger skal være så korte som mulig og i det vesentlige inneholde komiteens merknader. I innstillingene skal ikke trykkes opp igjen dokumenter som en like godt kan vise til. Hvis det i innstillingen unntaksvis er sitert fra trykte dokumenter, skal dette være tydelig angitt. Presidenten skal påse at disse bestemmelsene overholdes.

Komiteene skal sørge for at dokumenter og bilag som de har fått fra Stortinget, blir trykt i den utstrekning de finner det formålstjenlig.

Saker som hører sammen, skal så langt som mulig tas opp i én og samme innstilling. Når spesielle grunner tilsier det, og presidentskapet samtykker, kan en komité først avgi innstilling om en del av en sak, og senere avgi innstilling om resten av saken.

Forslag som omhandles og utformes i innstillingen, jf. § 40 første ledd,² skal stilles opp summarisk og i nummerorden i et eget avsnitt i innstillingens premisser. Av oppstillingen skal det fremgå hvem som fremmer forslaget.

En innstilling kan inneholde utkast til lovvedtak i tilråding eller forslag bare når et lovforslag er grunnlag for innstillingen.³ En innstilling kan ikke inneholde både utkast til lovvedtak og utkast til stortingsvedtak i tilråding eller forslag, bortsett fra at en innstilling både kan inneholde utkast til lovvedtak og utkast til stortingsvedtak om anmodning til regjeringen. Med «stortingsvedtak» menes alle vedtak som ikke er lovvedtak.

Det er ikke tillatt å offentliggjøre en innstilling før den er endelig avgitt. En avgitt innstilling leveres snarest mulig til Stortingets administrasjon.

1 Jf. § 22 (7) første punktum.

2 Jf. også § 30 (2).

3 Jf. GrL. § 76 (1).

§ 32 Presidentskapets tilsyn med komiteenes avgivelsesfrister

Presidentskapet fører tilsyn med at komiteene fastsetter frister for avgivelse av innstillingene,¹ at fristene passer inn i det foreløpige langtidsprogrammet for Stortingets møter, og at innstillingene blir avgitt i samsvar med fristene.

Presidentskapet kan innkalle komitélederne til møter om avgivelsesfristene og komiteenes arbeid med sakene. Etter at komitélederen har hatt anledning til å uttale seg, kan presidentskapet fastsette en annen avgivelsesfrist enn komiteen har gjort eller fastsette frist i en sak hvor komiteen ikke har gjort dette.

Skulle en innstilling fra en komité ikke være avgitt innen den fristen som er fastsatt, kan presidentskapet overføre saken til en annen komité eller føre saken opp på dagsordenen² til behandling i Stortinget uten at innstilling foreligger.

1 Jf. § 23 (1) annet punktum.

2 Jf. § 33.

Kapittel 5 Innkalling til og avvikling av Stortingets møter

§ 33 Innkalling til møter i Stortinget

Presidentskapet fastsetter når Stortinget skal møte.

Etter presidentskapets bestemmelse blir Stortinget innkalt til møte ved oppslag i stortingsbygningen og ved at innkallingen gjøres tilgjengelig for representantene i papirutgave eller elektronisk form senest 24 timer før møtet. Innkallingen skal inneholde dagsorden. I ekstraordinære tilfeller kan møte kalles sammen med kortere varsel. Det samme gjelder hvis dagsordenen bare omfatter saker som skal refereres.¹

¹ Jf. § 39 (2).

§ 34 Møter i Stortinget

Møter i Stortinget begynner som regel kl. 10.00 med unntak av fredager da møtene som regel begynner kl. 09.00. Presidentskapet kan beslutte at møtet etter vanlig kunngjøring¹ skal avsluttes og settes på nytt samme dag.

Møte i Stortinget kan ikke settes før presidenten har forvissnet seg om at det er så mange representanter til stede som Grunnloven krever.²

¹ Jf. § 33 (2).

² Jf. GrL. § 73 annet punktum.

§ 35 Program for Stortingets møter

Senest fredag innen kl. 15.00 bør program for Stortingets arbeid i uken etter slås opp og gjøres tilgjengelig i papirutgave eller elektronisk form. Programmet skal opplyse om hvilke dager det skal holdes møter, når møtene skal begynne, og fastsatte tidspunkter for votering. Samtidig bør foreløpig sakliste for møtene slås opp og gjøres tilgjengelig i papirutgave eller elektronisk form.

I Stortingets møter blir sakene som hovedregel tatt opp etter den dagsordenen som presidenten har lagt frem.

Det kunngjorte ukeprogrammet som er omhandlet i første ledd første og annet punktum, og den dagsordenen som er kunngjort,¹ må ikke fravikes uten at det er nødvendig. Slikt fravik vedtas av presidentskapet. Fravik kan vedtas med to tredjedels flertall dersom forslaget er fremsatt av en re-

presentant. For øvrig kan presidenten under et stortingsmøte vedta endringer i dagsordenen. Det bør opplyses om vedtatte fravik så snart som mulig.

Blir et møte ikke ferdig med dagsordenen, skal de sakene som står igjen, behandles først i neste møte eller føres opp på ny dagsorden. Saker som er utsatt til en fastsatt tid, bør likevel tas opp som bestemt.

1 Jf. § 33 (2).

§ 36 Møte for lukkede dører

Akter presidenten å foreslå at et møte skal holdes for lukkede dører, skal møtet settes og Stortinget ta stilling til dette for lukkede dører (jf. Grunnloven § 84).¹

Til møter for lukkede dører kan presidenten gi adgang for funksjonærer ved Stortingets administrasjon og for stortingsreferentene. Presidenten kan også tillate at enkelte av stortingsbetjentene under forhandlingene bringer nødvendige meldinger til presidenten eller en representant. Videre kan presidenten etter anmodning fra en statsråd innhente Stortingets samtykke til at embets- og tjenestemenn fra departementene får anledning til å være til stede under møtet.

Referat fra forhandlingene føres inn i en egen protokoll (jf. § 64), og både den og de referatkonseptene som finnes, skal i forseglet stand legges i arkivet.

Forhandlinger som er ført for lukkede dører, kan offentliggjøres dersom Stortinget gjør vedtak om det.

Presidentskapet kan gi tillatelse til å åpne en arkivert og forseglet sak fra et lukket møte.

1 Jf. lov 5 feb 1932 nr. 1 § 14.

§ 37 Avbrytelse av Stortingets forhandlinger i juni

Stortingets forhandlinger avbrytes senest tredje fredag i juni måned,¹ med adgang for presidentskapet til i særlige tilfelle å utsette tidspunktet. Presidentskapet kan bestemme at Stortingets forhandlinger skal gjenopp-tas² på et senere tidspunkt før neste storting trer sammen i samsvar med Grunnloven § 68.

1 Jf. Gr.l. § 80 (1).

2 Jf. Gr.l. § 80 (2).

Kapittel 6 Stortingets arbeidsordning

§ 38 *Overbringelse og fremsettelse av proposisjoner og forslag*

Overbringelse av kongelige proposisjoner¹ og fremsettelse av grunnlovsforslag² og representantforslag bør i alminnelighet skje ved begynnelsen eller slutten av et møte. Grunnlovsforslag og representantforslag innleveres til Stortingets administrasjon senest kl. 08.30 den dag forslaget skal fremsettes i møte.

Forslag og søknader skal som regel fremmes skriftlig, men kan ikke fremsettes på vegne av flere enn 10 representanter. Lovforslag skal være satt opp i lovs form.

Grunnlovsforslag og representantforslag, sammen med eventuell begrunnelse, skal snarest gjøres tilgjengelig for representantene i papirutgave eller elektronisk form.

Representantforslag kan tas tilbake ved at forslagsstilleren melder det skriftlig til Stortingets administrasjon og i tillegg muntlig til Stortinget. Grunnlovsforslag kan ikke tas tilbake etter at Stortinget har vedtatt at det skal trykkes og kunngjøres.³

Når et forslag er endelig avgjort, må forslaget ikke bringes frem igjen eller tas opp på nytt i samme stortingssesjon.⁴ Er det påtrengende nødvendig, eller fremmer regjeringen proposisjon eller melding innenfor samme saksområde for Stortinget, kan Stortinget likevel fatte vedtak om at et forslag tas opp til ny behandling, forutsatt at det igjen blir komitébehandlet.

1 Jf. §§ 42 og 43 og Grl. § 76 (1).

2 Jf. Grl. § 121 første punktum.

3 Jf. Grl. § 121 (2).

4 Jf. Grl. § 68.

§ 39 *Behandlingen av proposisjoner og forslag*

Presidentskapet foreslår behandlingsmåten for de kongelige proposisjoner og meldinger samt representantforslag og søknader når de er kommet inn til Stortinget.

Når nye saker, herunder forslag, henstillinger og søknader, er referert, avgjør Stortinget om saken skal

a) sendes til regjeringen uten realitetsvotering,

- b) sendes til en komité,¹
- c) legges ut til gjennomsyn for representantene i minst én dag og deretter føres opp på dagsordenen² til behandling,
- d) tas opp til avgjørelse straks hvis ikke presidenten eller en femtedel av de representantene som er til stede, motsetter seg dette,
- e) avvises eller ikke tas under behandling.

Finner presidenten at bestemte saker som skal refereres egner seg for avgjørelse i samme møte, bør presidenten føre dem opp særskilt på dagsordenen, med opplysning om at de vil bli foreslått behandlet straks.

Nye dokumenter i saker som alt er sendt til en komité, skal ikke regnes som særskilt sak, men sendes direkte til den komité som har saken, dersom ikke presidentskapet finner at saken bør refereres i Stortinget.

En representant kan innhente uttalelse fra vedkommende departement om et forslag, en søknad eller en henstilling som er vedtatt oversendt til regjeringen uten realitetsvotering.

¹ Jf. § 22.

² Jf. § 33 (2) annet punktum.

§ 40 Forslag fremsatt under behandlingen av en sak

Forslag som er omhandlet og utformet i en komitéinnstilling,¹ tas opp til avgjørelse sammen med innstillingen når forslagsstilleren krever det. Det samme gjelder andre forslag vedrørende samme sak når de er forhåndsvarslet ved innlevering til presidenten gjennom Stortingets administrasjon senest kl. 08.30 den dag debatten om saken finner sted i Stortinget. Om slike forslag gjelder for øvrig de samme reglene som for forslag som utformes i innstillingen, jf. § 31 sjettede ledd. Forslag om at konstitusjonelt ansvar² skal gjøres gjeldende eller forslag om å iverksette undersøkelser som nevnt i § 44 første ledd, skal likevel sendes kontroll- og konstitusjonskomiteen dersom forholdet ikke allerede har vært behandlet av eller forelagt for komiteen, jf. § 15 annet til fjerde ledd. I særlige tilfeller kan Stortinget med to tredjedels flertall vedta å sette bestemmelsene i første og annet punktum ut av kraft.

For behandling av forslag som fremsettes under en debatt, gjelder § 39 annet ledd tilsvarende. Det samme gjelder forslag som fremsettes i tilknyt-

ning til en debatt om en redegjørelse etter § 45 som avholdes i et senere møte.

Når presidenten erklærer at debatten om en sak er avsluttet, må det ikke fremsettes nye forslag eller foretas endringer i forslagene i saken.

1 Jf. § 30 (2) og § 31 (5).

2 Jf. GrL. § 86.

§ 41 Behandling av forslag om å utsette saken eller sende den tilbake til komité

Før debatten om en sak er avsluttet,¹ kan det fremsettes forslag om at saken sendes tilbake til komiteen eller at Stortingets videre behandling av saken utsettes² til et senere møte i samme stortingssesjon.³ Forslag om utsettelse av saken til et senere stortingsmøte må tas opp til behandling straks og avgjøres av presidenten.

1 Jf. § 59 (1) første punktum.

2 Jf. § 62.

3 Jf. GrL. § 68.

§ 42 Særlig om behandling av lovforslag

Dersom Stortinget ved første gangs behandling av et lovforslag¹ vedtar endringsforslag som ikke har vært komitébehandlet, skal komiteen som regel uttale seg om vedtaket før det behandles på nytt i Stortinget.

Når det under behandlingen av et lovforslag blir fremmet et forslag som inneholder en anmodning til regjeringen, skal forslaget som hovedregel behandles sammen med lovforslaget ved første gangs behandling av dette. Slike anmodningsforslag som forutsetter et bestemt resultat av behandlingen av lovforslaget, skal likevel føres opp på dagsordenen² som egen sak til behandling etter at Stortinget har avsluttet behandlingen av lovforslaget. Det kan ikke fremsettes andre forslag under behandlingen av en slik sak.³

Dersom et forslag vedrørende lovbehandling som fremsettes ved annen gangs behandling av et lovforslag ikke er forhåndsvarslet ved innlevering til presidenten gjennom Stortingets administrasjon senest kl. 08.30 den dag debatten om lovforslaget finner sted i Stortinget, kan presidenten eller en femtedel av de representantene som er til stede, motsette seg avstemning over forslaget.

1 Jf. GrL. § 76 (2).

2 Jf. § 33 (2).

3 Jf. § 31 (6) annet punktum.

§ 43 *Behandlingen av statsbudsjett og nasjonalbudsjett*

Kongelig proposisjon om statsbudsjett for det påfølgende budsjettåret legges frem for Stortinget innen seks dager etter Stortingets åpning,¹ jf. § 8 i bevilgningsreglementet. Samtidig legges frem stortingsmelding om nasjonalbudsjettet.²

Etter at den kongelige proposisjonen om statsbudsjettet er lagt frem for Stortinget, avgir presidentskapet innstilling om fordelingen av budsjettkapitlene på de enkelte komiteer³ og om rammeområder. Videre skal presidentskapet – etter at komitélederne har hatt anledning til å uttale seg – fastsette og kunngjøre fristene for avgivelse av budsjettinnstillingene og datoene for Stortingets behandling av dem.

Senest 20. november skal finanskomiteen avgi innstilling om nasjonalbudsjettet og statsbudsjettet, med forslag til rammevedtak for bevilgninger i samsvar med inndelingen i rammeområder fastsatt av Stortinget. Forslag til bevilgningsvedtak som utformes i innstillingen eller fremsettes ved behandlingen av den, skal inneholde beløp for alle rammer, og kan ikke gå under rammenivå. I Stortinget kan det ikke voteres særskilt over enkelte deler av et slikt forslag.

Stortinget skal behandle innstillingen nevnt i tredje ledd innen en uke etter avgivelse. Stortingets rammevedtak er bindende for den etterfølgende budsjettbehandlingen samme år.

Deretter skal fagkomiteene avgi innstilling om bevilgninger innen de rammeområdene de er tildelt. Forslag til bevilgningsvedtak som utformes i en slik innstilling eller fremsettes ved behandlingen av den, skal omfatte alle kapitler og poster innenfor det enkelte rammeområde, og kan ikke fravike de rammene Stortinget har vedtatt. I Stortinget kan det ikke voteres særskilt over enkelte deler av et slikt forslag.

Fagkomiteenes budsjettinnstillinger skal behandles av Stortinget senest 15. desember. De budsjettvedtakene Stortinget gjør ved behandlingen av disse innstillingene, er endelige.

Eventuell kongelig samleproposisjon om endringer i statsbudsjettet legges frem senest 15. mai i budsjettåret, sammen med stortingsmelding

om revidert nasjonalbudsjett. Finanskomiteen avgir innstilling om disse senest annen fredag i juni. Ved behandling av endringer i statsbudsjettet i budsjettåret kan det ikke voteres særskilt over enkelte deler av et forslag, dersom forslagsstilleren motsetter seg dette.

- 1 Jf. GrL. § 74 (1).
- 2 Jf. GrL. § 75, a og d.
- 3 Jf. § 12.

§ 44 Behandlingen av saker om konstitusjonelt ansvar

Ved beslutning som krever tilslutning fra en tredjedel av representantene, kan Stortinget anmode Stortingets ansvarskommisjon om å iverksette undersøkelser for å klarlegge om det er grunnlag for å ta ut tiltale for riksrett i henhold til Grunnloven § 86, jf. lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker kapittel 3. Dette gjelder likevel ikke dersom Stortinget i samme sak vedtar at det skal eller ikke skal tas ut tiltale mot den eller de personer undersøkelsene vil være rettet mot for de forhold som omfattes av anmodningen.

Når beslutning om tiltale for riksrett er fattet, handler kontroll- og konstitusjonskomiteen¹ på Stortingets vegne under forberedelsen og utførelsen av saken.

- 1 Jf. § 15.

§ 45 Muntlig redegjørelse for Stortinget fra et regjeringsmedlem

Med samtykke av Stortingets presidentskap kan et regjeringsmedlem gi en muntlig redegjørelse i et stortingsmøte. Så vidt mulig skal redegjørelsen føres opp på dagsordenen. Presidenten kan beslutte at redegjørelsen umiddelbart skal følges av en debatt. Forsamlingen kan deretter avgjøre om redegjørelsen skal:

- a) føres opp til behandling i et senere møte,
- b) sendes til en komité² eller
- c) vedlegges protokollen.

I en debatt som følger umiddelbart etter redegjørelsen, kan en representant fra hver av partigruppene – og vedkommende regjeringsmedlem – få ordet én gang i inntil fem minutter. Under en slik debatt kan det ikke fremsettes forslag. Ved avslutningen av en slik debatt avgjør forsamlingen

om redegjørelsen skal vedlegges protokollen eller behandles videre etter første ledd bokstav a eller b.

Dersom forsamlingen ikke er enig om videre behandlingsmåte etter første eller andre ledd, avgjøres videre behandlingsmåte ved avstemning.

1 Jf. § 33 (2).

2 Jf. § 22.

§ 46 Tilgjengeliggjøring av innstillinger fra komiteene

Når en innstilling er avgitt¹ av en komité, skal den snarest gjøres tilgjengelig for representantene i papirutgave eller elektronisk form. En innstilling kan ikke tas opp til behandling før 48 timer er gått etter at den ble gjort tilgjengelig for representantene. I spesielle tilfeller kan likevel Stortinget med vanlig flertall vedta at saken blir tatt opp før denne fristen.

1 Jf. § 31 (7).

§ 47 Oversikt over bebudete saker og saker til behandling

I oktober og januar hver stortingssesjon¹ innhenter presidentskapet en oversikt over de proposisjoner og meldinger som regjeringen akter å fremme.

Presidentskapet sørger for at det fortløpende gjøres tilgjengelig for representantene en fortegnelse over alle saker som er tatt opp til behandling,² med opplysning om når sakene er sendt vedkommende komité, om ordfører³ og når komiteene vil avgi innstilling.⁴

For at kongelige proposisjoner og meldinger skal kunne påregnes å bli behandlet av Stortinget før Stortinget avbryter sine forhandlinger i juni,⁵ må de fremlegges senest 10. april. Fristen gjelder ikke for proposisjoner om endringer statsbudsjettet og melding om revidert nasjonalbudsjett, proposisjoner om inntektsoppgjørene, takstforhandlingene, jordbruksforhandlingene eller den årlige kommuneproposisjonen. For at representantforslag og interpellasjoner⁶ skal kunne påregnes å bli behandlet av Stortinget før Stortinget avbryter sine forhandlinger i juni, må de fremsettes innen samme frist. Stortinget kan etter søknad gjøre unntak fra fristen. Slik søknad fremsettes for Stortingets presidentskap, som fremmer innstilling til Stortinget.⁷

1 Jf. GrL § 68.

2 Jf. § 39.

- 3 Jf. § 24.
- 4 Jf. § 23 (1) annet punktum.
- 5 Jf. § 37.
- 6 Jf. § 68.
- 7 Jf. § 31 (1).

§ 48 Saker som ikke blir ferdig behandlet i stortings-sesjonen eller valgperioden

Kongelige proposisjoner til Stortinget som ikke er blitt ferdig behandlet av Stortinget i den valgperioden¹ de ble overbrakt² i stortingsmøte, kan av presidentskapet foreslås tatt under behandling i den nye valgperioden, etter at uttalelse er innhentet fra regjeringen. Tilsvarende gjelder kongelige meldinger til Stortinget som ikke er blitt ferdig behandlet av Stortinget i den valgperioden de ble referert³ i stortingsmøte.

Representantforslag og søknader som er fremsatt i forrige stortings-sesjon⁴ i samme valgperiode, men ikke avgjort der, står fremdeles for tur til å bli behandlet, med mindre forslagsstilleren har tatt forbehold om det motsatte. Representantforslag som ikke er blitt ferdig behandlet i den valgperioden de ble fremsatt,⁵ bortfaller.

Dersom en komitéinnstilling ikke blir avgjort i Stortinget innen stortings-sesjonen er slutt, skal den tas opp til behandling i neste sesjon i samme valgperiode, uten ny komitébehandling. En innstilling som ikke er avgjort i Stortinget innen valgperioden er slutt, bortfaller.

Spørsmål⁶ og interpellasjoner⁷ som ikke er besvart innen valgperioden er slutt, bortfaller.

- 1 Jf. GrL. § 71.
- 2 Jf. § 38 (1).
- 3 Jf. § 39.
- 4 Jf. GrL. § 68.
- 5 Jf. GrL. § 80 (2).
- 6 Jf. §§ 69 til 73.
- 7 Jf. § 68.

§ 49 Innkalling av personer til å møte for Stortinget

Når Stortinget mener det er nødvendig å innkalle noen til møte etter Grunnloven § 75 h, skal presidenten sørge for at det blir sendt innkalling til vedkommende.

Innkallingen skal uttrykkelig nevne den saken eller de sakene som Stortinget ønsker forklaringer om. Den skal også gjengi vedtaket om at den innkalte skal bekrefte sin forklaring med høytidelig forsikring.¹ Den innkalte skal videre få gjenpart av de bestemmelsene som Stortinget har vedtatt som fremgangsmåte når noen innkalles etter Grunnloven § 75 h.

¹ Jf. lov 3 aug 1897 nr. 2 § 1, jf. dl. § 141.

§ 50 Begjæring om utlevering av dokumenter

Når Stortinget mener det er nødvendig å begjære utlevert dokumenter etter Grunnloven § 75 f, treffes det vedtak om dette. Begjæringen kan gjelde ethvert dokument som er i regjeringens eller den underliggende forvaltningens besittelse, og som er utarbeidet eller innhentet som ledd i offentlig virksomhet. Presidenten sørger for at begjæringen blir oversendt til regjeringen, som deretter fremlegger dokumentene snarest mulig.

Kapittel 7 Debattene

§ 51 Talelister og begrensninger av debattiden

Ved innledningen av en debatt kan presidenten vedta å begrense varigheten av debatten og fordele taletiden mellom gruppene. Et slikt vedtak medfører at den enkelte taler kan gis kortere eller lengre taletid enn det som er fastsatt i § 52.

Saksordfører¹ får i alminnelighet ordet først, deretter får talerne ordet i den rekkefølge de ber presidenten om det. I tilfelle flere ber om ordet samtidig, avgjør presidenten hvem av dem som skal tale først. Dersom gruppene har innlevert til presidenten gjennom Stortingets administrasjon lister over representanter som ønsker å delta i debatten, kan presidenten på dette grunnlag sette opp en liste over rekkefølgen av talerne. Én taler fra hver partigruppe skal stå først på talerlisten.

Ingen taler må ha ordet mer enn to ganger under debatten om en sak, eller under hver del av debatten, dersom debatten er delt. Fra dette gjelder følgende unntak:

- a) Begrensningen gjelder ikke for saksordførere og den statsråd saken hører under. I alminnelige politiske debatter, herunder finansdebatt

og redegjørelser etter § 45 første ledd bokstav b, gjelder begrensningen ikke for statsministeren og lederne i partigruppene.

- b) Presidenten kan gi adgang til en kort merknad.
- c) Presidenten kan tillate at en taler fra hver partigruppe får ordet mer enn to ganger.
- d) I debatter i saker etter § 22 syvende ledd annet punktum gis én representant fra hvert parti adgang til et ubegrenset antall innlegg.
- e) Presidenten kan vedta å gjøre unntak fra hovedregelen.

Presidenten kan vedta at debatten skal avsluttes før alle innregnede talere har hatt ordet («clôture»). Forslag om dette må være fremsatt av presidenten eller ti representanter på tilsvarende måte som ved innskrenkning av taletiden. Forslaget avgjøres av presidenten etter at én taler har hatt anledning til å tale for, og én imot, én gang hver.

¹ Jf. § 24.

§ 52 Generelle begrensninger av taletiden

Taletiden må ikke overskride 15 minutter i første innlegg, ti minutter i annet innlegg og tre minutter i eventuelle følgende innlegg. En kort merknad er likevel begrenset til ett minutt. En muntlig redegjørelse av et regjeringsmedlem, jf. § 45, må ikke overskride én time. Presidenten kan vedta lengre taletid.

Presidenten kan selv, eller etter skriftlig forslag fra minst ti representanter, vedta kortere taletid, som ikke må settes under tre minutter. Presidenten kan gjøre unntak for saksordførere, ledere i partigruppene og regjeringsmedlemmer.

¹ Jf. § 24.

§ 53 Replikker og svar på direkte spørsmål

Det skal åpnes for replikkordskifte, som ordnes av presidenten, dersom ikke presidenten vedtar noe annet. Replikken skal ha tilknytning til vedkommende innlegg. Taletiden er ett minutt. Den hvis innlegg forårsaker replikker, kan svare på hvert enkelt av innleggene etter tur.

Hvis presidenten mener det kan være av betydning for det videre ordskifte, kan det tillates innlegg på høyst ett minutt utenfor tur for å gi adgang til i forbindelse med den siste talers innlegg å besvare direkte spørs-

mål eller rette en åpenbar misforståelse. En taler kan ved en slik anledning ikke få ordet mer enn to ganger.

§ 54 Spørsmål som tas opp ved møtets avslutning

Ved hvert møtes avslutning skal presidenten gi representantene anledning til å påpeke eventuelle feil ved saksbehandlingen.

Ved møtets avslutning kan det med presidentens samtykke også stilles spørsmål til presidentskapet eller regjeringsmedlemmer om saker som det av spesielle grunner er ønskelig å ta opp straks og som ikke hensiktsmessig kan reises på annen måte. Representanter som ønsker å gjøre dette, skal gi presidenten underretning i god tid før møtets slutt. Spørreeren og den som svarer, har en taletid på inntil fem minutter. Etter svaret kan en representant fra hver av de andre partigruppene få ordet én gang i inntil tre minutter. Til slutt kan spørreeren og den som har svart, få ordet én gang til i inntil tre minutter.

Det kan ikke fremsettes forslag under forhandlinger som omhandlet i annet ledd.

§ 55 Taleregler

Den som har ordet, retter talen til presidenten. Taleren bør holde seg strengt til den saken som er under debatt.

Sitater bør bare brukes i begrenset utstrekning. Det skal gå klart frem av innlegget når sitatet begynner og når det slutter, og taleren må angi hvor sitatet stammer fra.

Upassende eller fornærmelig atferd eller tale er ikke tillatt. Slik atferd eller tale skal påtales av presidenten.

§ 56 Opptreden under forhandlingene

Det er ikke tillatt å gi støyende uttrykk for misnøye eller bifall under forhandlingene.

§ 57 Regjeringsmedlemmers deltakelse i forhandlingene

Når regjeringsmedlemmer deltar i forhandlingene, har de – i samsvar med Grunnloven § 74 – samme rettigheter og forpliktelser etter forretningsordenen som representantene.¹

1 Jf. lov 5 feb 1932 nr. 1 § 12 annet punktum.

§ 58 Overtredelse av forretningsordenen

Dersom en representant setter seg ut over reglene i forretningsordenen, kan presidenten gi vedkommende en advarsel, som gjentas dersom det er nødvendig.

Hvis representanten ikke retter seg etter forretningsordenen, avgjør presidenten om vedkommende skal fratras ordet eller i særlige tilfeller vises bort fra forhandlingene for dagen.

Kapittel 8 Avstemninger

§ 59 Organisering av voteringene

Når de talerne som har tegnet seg,¹ har hatt ordet, erklærer presidenten debatten for avsluttet. Sakene blir tatt opp til avstemning på et tidspunkt som på forhånd er fastsatt av presidentskapet.

Foreligger det i en sak flere forslag, skal presidenten sette hvert av dem under avstemning i logisk rekkefølge. Voteringsordningen må være oppgitt og godtatt på forhånd.

En representant som ikke er til stede i salen når presidenten erklærer at voteringen har startet, deltar ikke i avstemningen. De representantene som er til stede, må ikke forlate salen før voteringen er ferdig.²

1 Jf. § 51 (2).

2 Jf. GrL. § 73 annet og tredje punktum.

§ 60 Avstemningsmåter

Avstemningen ordnes på én av følgende måter:

- a) Ved at presidenten oppfordrer de representanter som er for eller imot et forslag, om å reise seg. Presidenten kan også la foreta kontravotering.
- b) Ved bruk av elektronisk voteringsanlegg.
- c) Ved navneopprop. Finner presidenten at det må være unødvendig med navneopprop, men en representant setter frem krav om opprop, avgjør Stortinget voteringsmåten uten debatt ved avstemning etter bokstav a eller b. Oppropet begynner med det valgdistriktet¹ og den representanten hvis nummer er trukket ut ved loddrekning på forhånd. Oppropet fortsetter etter representantenes rekkefølge.²

- d) Ved sedler uten underskrift. Denne avstemningsmåten brukes bare ved valg³ og bare når det er fremmet flere forslag til samme verv, en tilstedeværende representant krever det eller forsamlingen vedtar det etter forslag av presidenten. De som stemmer, skal på seddelen skrive navnene på de personene de stemmer på og personlig legge seddelen i urnen. Stemmer noen på flere enn det skal velges, skal det eller de navnene som står sist på stemmeseddelen, ikke telles med.

Er det holdt avstemning som nevnt i første ledd bokstav a eller b, men presidenten eller en femtedel av dem som stemmer erklærer at utfallet ikke kan regnes for sikkert, skal det holdes ny avstemning etter første ledd bokstav b eller c.

1 Jf. lov 28 juni 2002 nr. 57 § 11-1.

2 Jf. § 4.

3 Jf. bl.a. §§ 1 (3), 3 (1), 6, 10 og 11 og Grl. § 75 bokstavene k og l.

§ 61 Krav til flertall ved avstemninger

Ved avstemning etter § 60 første ledd bokstav a, b eller c avgjøres saken ved vanlig stemmeflertall, dvs. over halvparten av avgitte stemmer, med mindre Stortinget har bestemt noe annet. Viser avstemningen like mange stemmer for og imot, gjør møtelederens stemme utslaget når Stortingets president er møteleder. Er en annen president møteleder, gjør møtelederens stemme utslaget dersom avstemningen gjelder hvordan saken skal behandles i Stortinget. Gjelder avstemningen innholdet i saken, medfører stemmelikhet at gyldig vedtak ikke er truffet, og behandlingen av saken fortsetter i et senere møte. Blir det stemmelikhet også ved den nye avstemningen, gjør møtelederens stemme utslaget.

Ved avstemning etter § 60 første ledd bokstav d er et relativt flertall, dvs. flere stemmer enn for noe annet forslag, avgjørende for utfallet av valget, dersom det ikke i lov eller reglement eller for det enkelte tilfelle er bestemt at det skal kreves mer enn halvparten av stemmene for at noen skal regnes for valgt. Dersom noen har levert blanke stemmesedler, skal disse sedlene tas med ved opptellingen når det gjelder å slå fast om Stortinget er beslutningsdyktig,¹ men de skal ikke telle med ved selve stemmeoppgjøret. Den som da har flertall av de effektive stemmer, regnes for valgt. Dersom høyeste stemmetall ved avstemningen faller likt på flere, kan hver re-

presentant straks kreve ny avstemning mellom de kandidater som har oppnådd likt stemmetall. Kommer ingen med slikt krav, eller blir stemmetallet likt også ved ny avstemning, skal valget avgjøres ved loddrekning.

¹ Jf. GrL. § 73 annet punktum.

§ 62 (Opphevet ved stortingsvedtak 20. juni 2019)

Kapittel 9 Stortingets protokoller og ekspedering av sakene

§ 63 Stortingets protokoller

Presidenten autoriserer Stortingets forhandlingsprotokoll i to eksemplarer, det ene for saker som behandles for åpne dører, det andre for saker som behandles for lukkede dører.¹ Sekretæren fører forhandlingsprotokollen, som underskrives av presidenten og sekretæren.

¹ Jf. § 36 (3).

§ 64 Gjennomsyn og rettelser av protokollen

Etter hvert møte som har vært holdt for åpne dører,¹ legges forhandlingsprotokollen ut til gjennomsyn i Stortingets administrasjon. Det samme gjøres etter møte for lukkede dører dersom Stortinget har vedtatt at forhandlingene kan offentliggjøres.² Tar noen til motmæle mot protokolleringen, svarer presidenten på innvendingene, og deretter avgjør Stortinget ved avstemning uten debatt om det skal gjøres rettelser i protokollen.

Protokoller fra møter for lukkede dører som ikke vedtas offentliggjort (jf. § 36 tredje ledd), leses opp og vedtas før møtet heves.

¹ Jf. GrL. § 84.

² Jf. § 36 (4).

§ 65 Ekspedering av avgjorte saker

Når en sak er avgjort, utarbeider Stortingets administrasjon utkast til de nødvendige brev og påtegninger. Etter at presidenten har godtatt utkastet, blir saken ekspedert. Gjelder det adresser fra Stortinget til Kongen eller fremstillinger som ved særlige anledninger skal gi uttrykk for Stortingets ønsker og meninger, skal slike skriftstykker leses opp i utkast for Stortinget.

§ 66 Underskrift av vedtak

Presidenten underskriver lovvedtak som sendes Kongen til sanksjon.¹ Det samme gjelder underretninger om andre vedtak. Vedtak om endringer i eller tillegg til Grunnloven skal underskrives av Stortingets president og sekretær.²

1 Jf. GrL. § 77.

2 Jf. § 6 (1) og GrL. § 121 (2).

§ 67 Underskrift av forhandlingsprotokollen

Når Stortinget har endt sine forhandlinger, skriver representantene under forhandlingsprotokollen. Deretter leveres protokollen med tilhørende dokumenter til Stortingets arkiv.

Kapittel 10 Interpellasjoner og spørsmål

§ 68 Interpellasjoner

En representant som ønsker å stille en interpellasjon til regjeringen eller et regjeringsmedlem, leverer den skriftlig til Stortingets presidentskap gjennom Stortingets administrasjon. Interpellasjonen skal være kort. Presidenten bør avvise interpellasjoner om

- a) noe som faller utenfor regjeringens ansvarsområde,
- b) saker som er under behandling i komiteene,
- c) saker som det er gitt innstilling om,¹ men som ennå ikke er behandlet av Stortinget,
- d) saker som det allerede er innlevert interpellasjon eller spørsmål til spørretimen² om, og som ennå ikke er besvart.

Det gir ikke grunn til avvisning etter bokstav b eller c at interpellasjonen gjelder noe som er tatt opp i enkeltforslag i en mer omfattende sak.

Presidenten kan også gripe inn mot formuleringer som nevnt i § 55 tredje ledd. Godtas interpellasjonen, gir presidenten meddelelse om den til vedkommende regjeringsmedlem.

Interpellasjonen skal besvares i Stortinget så snart som mulig og senest én måned etter at den ble stilt, med mindre presidentskapet samtykker i at den blir besvart på et senere tidspunkt. Den tid Stortinget ikke er samlet om sommeren,³ regnes ikke med i fristen.

Ved behandlingen i Stortinget får først interpellanten ordet i høyst ti minutter til å forklare innholdet av interpellasjonen. Dersom et regjeringsmedlem erklærer at det ikke vil bli gitt noe svar på interpellasjonen, er forhandlingene slutt med det.

Blir interpellasjonen besvart, har det regjeringsmedlemmet som svarer på interpellasjonen, en taletid på inntil ti minutter. Statsministeren og andre statsråder hvis departementer er berørt av interpellasjonen, kan også svare, med samme taletid.

I den etterfølgende debatten har først interpellanten og så regjeringsmedlemmet rett til ett innlegg hver, på inntil tre minutter. Deretter kan andre representanter få ordet én gang hver, med taletid på inntil fem minutter. Til slutt har interpellanten og regjeringsmedlemmet rett til ett innlegg på inntil tre minutter hver.

Behandlingen av interpellasjonen må ikke vare lenger enn én time og 30 minutter. Den taletiden som eventuelt er brukt av statsministeren og andre statsråder enn den interpellasjonen er rettet til, teller ikke med.

Det kan ikke fremsettes forslag i tilknytning til behandlingen av en interpellasjon.

1 Jf. § 31.

2 Jf. § 73.

3 Jf. § 37 og GrL. § 68.

§ 69 Spørsmål til presidentskapet

Spørsmål vedrørende arbeidet i Stortinget eller vedtak av presidentskapet leveres skriftlig til Stortingets president. Spørsmålet skal være kort. Svaret bør gis snarest mulig etter at spørsmålet er levert inn.

Når spørsmålet blir behandlet, har spørderen lov til å grunngi det nærmere i inntil fem minutter. Samme taletid har det medlemmet av presidentskapet som svarer på spørsmålet, men med Stortingets samtykke kan presidenten gi vedkommende anledning til å tale i inntil ti minutter. Dersom vedkommende medlem av presidentskapet erklærer at det ikke vil bli gitt noe svar på spørsmålet, er saken dermed ferdig.

Blir spørsmålet besvart, har spørderen og medlemmet av presidentskapet rett til å få ordet ytterligere en gang til innlegg på inntil tre minutter hver. Spørderen har da adgang til å stille et kort tilleggs spørsmål. Det kan

ikke fremsettes forslag i tilknytning til et slikt spørsmål. Ingen annen må ha ordet.

Ved innledningen av behandlingen av et spørsmål etter første til tredje ledd kan forsamlingen vedta at også andre representanter enn den som har stilt spørsmålet, kan få ordet én gang i inntil tre minutter, etter første innlegg av medlemmet av presidentskapet. Til slutt kan spørteren og den som har svart, få ordet én gang til. For øvrig gjelder det som er bestemt i første til tredje ledd.

§ 70 Spørsmål til skriftlig besvarelse

En representant som ønsker å få skriftlig svar på et spørsmål til et regjeringsmedlem, innleverer spørsmålet skriftlig til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon, med påtegning om at det bes om skriftlig svar. Spørsmålet skal være kort, men kan i tillegg utdypes på inntil én A4-side.

Presidenten bør avvise spørsmål om noe som faller utenfor regjeringens ansvarsområde, og kan gripe inn mot formuleringer som nevnt i § 55 tredje ledd. Presidenten oversender spørsmålet til vedkommende regjeringsmedlem, som kan nekte å svare på spørsmålet.

I løpet av én kalenderuke kan en representant stille inntil to spørsmål til skriftlig besvarelse. Spørsmål til skriftlig besvarelse kan ikke stilles i juli måned.

Innen seks hverdager etter at spørsmålet ble oversendt fra Stortinget, skal et regjeringsmedlem gi skriftlig svar på spørsmålet til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon, eller meddele skriftlig hvorfor spørsmålet ikke blir besvart innen fristen og i tilfelle når det vil bli besvart, eller at det ikke vil bli besvart. Svaret bør i alminnelighet ikke være lenger enn to A4-sider. Stortingets administrasjon sender svaret videre til spørteren og sørger for at spørsmål og svar blir trykt i Stortingsforhandlingene.

§ 71 Avholdelse av spørretime

Stortinget har i alminnelighet spørretime hver onsdag kl. 10.00, først muntlig spørretime,¹ deretter ordinær spørretime.² Presidentskapet kan beslutte at det en uke ikke skal holdes muntlig spørretime eller ordinær

spørretime. I særlige tilfeller kan presidentskapet beslutte at muntlig spørretime eller ordinær spørretime skal holdes på et annet tidspunkt.

1 Jf. § 72.

2 Jf. § 73.

§ 72 Muntlig spørretime

I den muntlige spørretimen svarer regjeringsmedlemmer på spørsmål som representantene stiller muntlig. Senest mandag kl. 11.00 meddeler statsministeren til stortingspresidenten hvilke regjeringsmedlemmer som vil delta i den muntlige spørretimen samme uke, og presidenten gjør representantene kjent med dette.

Representantene kan stille korte spørsmål, begrenset til to minutter, til ett av de regjeringsmedlemmene som er til stede.

Representanter som ønsker å stille spørsmål, bør melde fra om dette på forhånd til presidenten gjennom Stortingets administrasjon. Presidenten avgjør hvilke representanter som kan stille spørsmål, og i hvilken rekkefølge.

Regjeringsmedlemmene kan nekte å svare på spørsmål. Taletiden for regjeringsmedlemmets første svar etter et hovedspørsmål er to minutter, for øvrig er taletiden ett minutt. Etter svaret har spørreeren rett til å få ordet på nytt. Presidenten kan gi andre representanter ordet om den saken som ble tatt opp i spørsmålet. Et regjeringsmedlem har rett til å få ordet etter hvert innlegg av en representant, for øvrig kan presidenten også gi ordet til øvrige regjeringsmedlemmer.

Presidenten bestemmer når en muntlig spørretime skal slutte.

§ 73 Ordinær spørretime

I den ordinære spørretimen svarer regjeringsmedlemmer på spørsmål som representantene har innlevert skriftlig til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon. Spørsmålet skal være kort. En representant kan stille ett spørsmål i en ordinær spørretime. Dersom et spørsmål må utsettes som følge av at en statsråd er bortreist, kan representanten stille to spørsmål i neste spørretime. Spørsmål til en spørretime må innleveres senest kl. 14.00 siste torsdag før spørretimen. Faller en torsdag på en høytidsdag, er innleveringsfristen kl. 14.00 siste foregående hverdag.

Presidenten bør avvise spørsmål til spørretimen om noe som faller utenfor regjeringens ansvarsområde, og om saker som det allerede er innlevert interpellasjon¹ eller spørsmål til spørretimen om og som ennå ikke er besvart. Dessuten kan presidenten gripe inn mot formuleringer som nevnt i § 55 tredje ledd. Presidenten oversender spørsmålene til vedkommende regjeringsmedlemmer. Offentliggjøring av spørsmålene skjer gjennom Stortingets administrasjon. Regjeringsmedlemmet kan nekte å svare på et spørsmål.

De spørsmålene som skal behandles i spørretimen, mangfoldiggjøres og omdeles til representantene før spørretimen begynner. Spørkerne får ordet etter tur, og ber uten å grunngi spørsmålet, statsråden om å svare på det. Er spørteren ikke til stede, kan en annen representant ta opp spørsmålet. Hvis det ikke skjer, regnes spørsmålet som bortfalt.

Statsrådets svar i spørretimen bør ikke vare lenger enn tre minutter. Etter at statsråden har svart, kan spørteren og statsråden få ordet ytterligere to ganger hver til korte bemerkninger, begrenset til ett minutt, om den saken som er tatt opp i spørsmålet. Spørteren har i den forbindelse adgang til å stille korte tilleggsspørsmål. Ved innledningen av spørretimen kan presidenten bestemme at spørteren og statsråden kan få ordet bare én gang hver etter at statsråden har svart, dersom presidenten finner dette nødvendig for at sakene på dagsordenen kan bli behandlet i løpet av møtet.

¹ Jf. § 68.

§ 74 Begjæringer om dokumentinnsyn

En representant som ønsker å be om innsyn i regjeringens og forvaltningens dokumenter, kan innlevere sin anmodning skriftlig til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon. Presidenten oversender anmodningen til det ansvarlige regjeringsmedlemmet, som snarest og senest innen tre dager enten skal utlevere dokumentet eller meddele skriftlig hvorfor det ikke er utlevert innen fristen, og i tilfelle når det vil bli utlevert eller hvorfor det ikke vil bli utlevert.

Regjeringsmedlemmet kan avslå anmodningen i den grad dokumentet kan unntas fra offentlighet etter offentliglova, men skal ved sin vurdering legge vekt på representantenes særskilte stilling og informasjonsbehov.

Kapittel 11 Forskjellige bestemmelser

§ 75 Representantenes taushetsplikt

Representantene har taushetsplikt om alle saker som behandles for lukkede dører i Stortinget.¹ Taushetsplikten gjelder også for behandlingen av slike saker i komiteene.²

Representantene har videre taushetsplikt om det som de under tåvølsen av stortingsvervet får kjennskap til om:

- a) informasjon som er gradert i henhold til sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen, og
- b) forhold av den art som er omhandlet i forvaltningsloven § 13 (noens personlige forhold, eller tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår). Reglene i forvaltningsloven § 13a til § 13f gjelder tilsvarende så langt de passer.

Første gang en representant møter, skal vedkommende gi taushetsklæring etter et formular som presidentskapet har fastsatt.

1 Jf. § 36 og GrL. § 84.

2 Jf. bl.a. §§ 16 (8) og 17 (6).

§ 75 a Behandling av gradert informasjon

Bestemmelser gitt i medhold av sikkerhetsloven kapittel 8, herunder bestemmelser om sikkerhetsklarering og autorisasjon, gjelder ikke for stortingsrepresentantene. For øvrig gjelder sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens bestemmelser om behandling av gradert informasjon tilsvarende for representantene og komiteene. Stortingets presidentskap kan fastsette utfyllende retningslinjer om praktiseringen av reglene. Der som tungtveiende hensyn tilsier det, kan presidentskapet i konkrete tilfeller beslutte at det kan gjøres unntak fra reglene i sikkerhetsloven og beskyttelsesinstruksen.

Sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens graderingsnivåer benyttes ved klassifisering av informasjon som utstedes i Stortinget. Stortinget fastsetter reglement for avgradering av dokumenter utstedt i Stortinget.

Ansatte i partigruppene eller andre rådgivere må ikke gis tilgang til gradert informasjon uten samtykke fra Stortingets presidentskap. I saker som er til behandling i komiteene, kan komiteen likevel beslutte at rådgivere som er tilknyttet et medlem av komiteen, og som følger komiteens arbeid, kan få tilgang til informasjon gradert etter beskyttelsesinstruksen samt informasjon gradert BEGRENSET etter sikkerhetsloven. For slike ansatte og rådgiveres tilgang til gradert informasjon gjelder sikkerhetslovens bestemmelser om sikkerhetsklarering og autorisasjon samt sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens regler om behandling av informasjon og taushetsplikt.

§ 76 Register over representantenes verv og økonomiske interesser

Representantene skal registrere de verv og økonomiske interesser som fremgår av reglement om register for stortingsrepresentantenes verv og økonomiske interesser, på den måte og under de vilkårene som er beskrevet der. Det samme gjelder vararepresentanter som møter for en innvalgt representant.¹

1 Jf. GrL. § 58 annet punktum.

§ 77 Partigrupper

Med uttrykket «partigruppe» i denne forretningsordenen forstås den representanten eller de representantene som er innvalgt fra et registrert parti¹ som ved valget stilte liste² i minst en tredjedel av fylkene.

1 Jf. lov 17 juni 2005 nr. 102 kap. 2.

2 Jf. lov 28 juni 2002 nr. 57 § 6-1 (1).

§ 78 Orden i stortingsbygningen

Stortingets president skal ved avtale med vedkommende myndighet sørge for at det blir holdt god orden i stortingsbygningen. Innenfor de ordensreglene som gjelder for bygningen, må adgangen til tilhørerplassene være så fri som mulig.

§ 79 Fravikelse av forretningsordenen

I særlige tilfeller kan Stortinget vedta å sette enkelte bestemmelser i Stortingets forretningsorden ut av kraft. Et slikt vedtak krever to tredjedels flertall. Hvis forslaget er fremsatt av presidenten, kreves likevel bare alminnelig flertall.

Stikkordregister

Adresser, godkjenning av § 65

Advarsel til representant § 58

Anmodning til regjeringen

- forslag § 31 sjette ledd og § 42 andre ledd
- uttalelse fra fagkomite § 15, femte ledd
- vedtak § 14 nr. 8 tredje punktum bokstav b

Ansvarskommisjon, Stortingets, § 14 nr. 8 bokstav f og § 44 første ledd

Arkiv

- dokumenter, protokoller § 67
- for komiteene § 29 første ledd
- forseglet arkivsak § 36 tredje ledd

Avbrytelse av Stortingets forhandlinger § 37

Avgivelsesfrist for innstilling §§ 23, 32 og 43

Avslutning av møtet, adgang til å ta ordet ved § 54

Avstemning

- avstemningsmåter §§ 59 og 60
- blanke stemmesedler § 61
- i komiteene § 26
- stemmelikhet § 61
- tilstedeværelse i salen under avstemning § 59
- vanlig flertall, relativt flertall § 61
- på forhånd fastsatt av presidentskapet § 59

Bebudede saker fra regjeringen § 47

Beslutningsdyktighet

- komiteene § 26 fjerde ledd
- presidentskapet § 7 andre ledd

– Stortinget § 34 annet ledd

Beskyttelsesinstruksen § 75 og § 75 a

Bifall § 56

Bortvisning av representant § 58 andre ledd

Budsjettbehandling § 43

Clôture § 51 fjerde ledd

Dagsorden §§ 33 og 35

Debatter

- antall innlegg § 51 første til tredje ledd
- clôture § 51 fjerde ledd
- generelt § 51
- innlegg utenfor tur § 53 annet ledd og § 54
- kort merknad § 51 tredje ledd bokstav b, §§ 52 og 53
- replikker § 53
- sitater § 55
- statsråders rettigheter § 51 tredje ledd bokstav a, §§ 52 og 57
- talernes plikter § 55
- talernes rekkefølge § 51
- taletid §§ 51 og 52

Den forberedende fullmaktskomité § 3

Den utvidete utenriks- og forsvarskomite § 16

Direktøren, § 9 b.

Dokumentinnsyn, representanters § 74

Europautvalget § 17

Fagkomiteene §§ 12, 13 og 14

- se også under Komiteene

Finansdebatten § 43 fjerde ledd

Finansinnstillingen § 43 tredje ledd

Forberedende fullmaktskomité § 3

Fordeling av saker

- omfordeling av sak § 22 sjettede ledd
- til komiteene § 22, jf. § 14

Forfall

- til komitémøte § 20 fjerde ledd
- til stortingsmøte § 5

Forhandlingsprotokoll §§ 63, 64 og 67

- underskrifter § 67

Forretningsordenen

- fravikelse § 79
- godkjennelse § 1
- overtredelse § 58

Forslag i tilknytning til en sak

- avgjorte forslag må ikke bringes frem igjen § 38 femte ledd
- behandlingsmåte §§ 38 og 39
- endringsforslag § 42 første ledd
- form § 38 annet ledd
- frist for innlevering § 40
- i innstilling § 31
- om anmodning til regjeringen § 31 og § 42 annet ledd
- om lovvedtak og stortingsvedtak §§ 31 og 40

Frister

- avgivelse av innstillinger §§ 22, 23 og 43
- avslutning av vårsesjonen § 37
- budsjettbehandlingen §§ 32 og 43
- fremleggelse av proposisjoner, meldinger, representantforslag og interpellasjoner § 47
- innlevering av forslag i tilknytning til en sak §§ 40 og 42
- innlevering av representantforslag og grunnlovsforslag § 38
- innstillinger gjøres tilgjengelig 48 timer før møtet § 46

Fullmakter, representantenes

- forberedende fullmaktskomité §§ 1 og 3
- fullmaktskomité § 1
- godkjennelse av § 1

Fullmaktskomiteen § 1

Galleriet, adgang til § 78

Gjenopptakelse av Stortingets forhandlinger § 37

Graderte dokumenter i komiteene § 29 annet ledd

Granskingskommisjon § 19

Grunnlovsforslag

- behandling § 14 nr. 8
- fremsettelse § 38 første ledd
- frist for innlevering § 38 første ledd
- mangfoldiggjøring og omdeling § 38 tredje ledd
- tilbaketrekking § 38 fjerde ledd

Høringer § 27

- reglement for åpne kontrollhøringer, se vedlegg

Innkalling

- til møte i komité § 20 annet ledd
- til møte i Stortinget § 33

Innstillinger

- avgitt i foregående samling § 48 tredje ledd
- avgivelsesfrist §§ 23, 32 og 43
- bortfall av § 48 tredje ledd
- form og offentliggjøring § 31
- gjøres tilgjengelig 48 timer før behandling § 46
- mindretallsforslag § 31
- muntlig innstilling § 31
- om representantforslag § 30 annet ledd
- utkast til lovvedtak og utkast til stortingsvedtak § 31

Interpellasjoner § 68

- bortfall av § 48 fjerde ledd
- frister § 47

Irettesettelse av representant § 58**Komiteene** §§ 12, 13 og 14

- annen nestleder § 20 annet ledd
- avstemninger § 26
- behandler bare saker oversendt fra Stortinget § 22 syvende ledd
- behandling av representantforslag § 30
- beslutningsdyktighet § 25 fjerde ledd
- fortegnelse over saker i komiteene § 47 annet ledd
- frist for avgivelse av innstilling §§ 23, 32 og 43 annet ledd
- fungerende komitéleder § 26 annet ledd
- første nestleder § 20
- høringer § 27
- innkalling til møte § 20 annet ledd
- komitéreiser § 28
- konstituering § 20
- leders plikter § 29 første ledd, § 20 annet ledd annet punktum og § 23 første ledd
- leders stemme utslagsgivende § 26 annet ledd
- medlemmenes møteplikt § 20 fjerde ledd
- medlemmer, funksjonstid §§ 11, 12 og 13
- mindretallsrettigheter § 15 annet ledd, § 23 annet ledd, § 27 første ledd og § 30 første ledd
- møtene for lukkede dører § 25 annet ledd
- møter når Stortinget ikke er samlet § 20 tredje ledd
- omfordeling av sak § 22 sjette ledd og § 31 tredje ledd
- protokoll § 29 første ledd
- registrering av dokumenter § 29 første ledd
- saksfordeling til komiteene §§ 14 og 22
- saksordfører § 24
- spesialkomiteer § 18
- spørsmål til statsråden § 24 tredje ledd og § 30 første ledd
- ta opp sak til debatt i Stortinget § 22

syvende ledd

- tilgang til dokumenter for partier ikke representert i komiteen § 29 tredje ledd

Konstituering

- komité § 20 første ledd
- storting §§ 1 og 2

Konstitusjonelt ansvar § 14 nr. 8 fjerde punktum, § 40 første ledd og § 44**Kontroll- og konstitusjonskomiteen** § 14 nr. 8, § 15, § 19 annet ledd, § 40 første ledd og § 44 annet ledd**Kontrollsaker** § 14 nr. 8**Kort merknad** § 51 tredje ledd bokstav b, §§ 52 og 53**Langtidsprogram** for Stortingets møter § 23 første ledd og § 32**Lovforslag** § 42

- se Forslag fremsatt i tilknytning til en sak og Representantforslag

Lukkete dører

- møter i komiteene § 25 annet ledd
- møter i Stortinget § 36

Meldinger til Stortinget

- behandling i ny valgperiode § 48
- behandlingsmåte § 39
- frister § 47

Misforståelser § 53 annet ledd**Mishagsytring** § 56**Møter i Stortinget**

- berammelse, kunngjøring §§ 33, 35 og § 43 annet ledd annet punktum
- beslutningsdyktighet § 34 annet ledd
- lukkede dører § 36
- reglementsmessig tid for møter § 34 første ledd

Møtets slutt, ta opp saker ved § 54

Nasjonal institusjon for menneskerettigheter § 14 nr. 6**Navneopprop**

- i Stortingets første møte i sesjonen § 1
- votering ved § 60

Nestledere i komiteene § 20 første ledd**Ny behandling** av et avgjort forslag § 38 femte ledd**Nye saker**

- behandlingsmåte § 38 første ledd og § 39
- avgjorte forslag må ikke bringes frem igjen § 38 femte ledd

Ombudsmannsnemnda for Forsvaret

- meldinger fra, § 14 nr. 12

Orden i stortingsbygningen § 78**Ordfører**, saksordfører § 24**Overbringelse** av proposisjoner § 38 første ledd og § 39**Oversendelsesforslag § 39****Partigruppe § 77****Permisjon**

- melding om tilbakekomst § 5
- søknad § 5

Plassering i stortingssalen, representantenes § 4**Presidentene**

- deltakelse i debatt § 9 tredje ledd
- disiplinær myndighet § 55 første og tredje ledd, §§ 56 og 57
- funksjonstid § 6
- ledelse av stortingsmøtene § 9
- midlertidig president §§ 8 og 9
- settepresident § 9
- stortingspresidenten §§ 6, 8 og 9
- valg av §§ 1 og 6
- visepresidentene §§ 6, 8 og 9

Presidentskapet

- beslutningsdyktighet § 7 annet ledd
- bestemmer datoene for budsjettbehandlingens § 43 annet ledd annet punktum
- foreslår behandlingsmåten for nye saker § 39
- innkaller til møter i Stortinget § 33
- innstilling fra § 22 sjette ledd annet punktum
- medlemmer § 7
- møter i §§ 7 og 9
- tilsyn med komiteenes arbeid § 32

Proposisjoner

- behandling i ny valgperiode § 48
- behandlingsmåte § 39
- frister § 47
- overbringelse § 38 første ledd

Protokoller i Stortinget

- autorisasjon av § 63
- føring av protokollene §§ 36, 63 og 64
- underskrifter §§ 63 og 67

Publikumsgalleriet, adgang til § 78**Redegjørelser** av regjeringens medlemmer §§ 45 og 52**Referatsaker § 39****Register for representantenes verv og økonomiske interesser § 76****Reglementsmessig tid** for møter i Stortinget § 34 første ledd**Replikker § 53****Representantforslag**

- behandling i ny stortings sesjon § 48 annet ledd
- behandlingsmåte §§ 30, 38 og 39
- bortfall § 48 annet ledd
- form § 38 annet ledd
- fremsettelse § 38 første ledd
- frist for innlevering § 38 første ledd, § 47

- komiteens behandling § 30
- innstillinger om § 30 annet ledd
- mangfoldiggjøring og omdeling § 38 tredje ledd
- sendt regjeringen til utredning og uttalelse § 14 nr. 8 bokstav b og § 30 annet ledd
- tilbaketrekking § 38 fjerde ledd

Revidert nasjonalbudsjett § 43 syvende ledd

Riksrett §§ 14 nr. 8 bokstav f, 15, 40 og 44 første ledd

Riksrevisjonen, dokumenter fra og saker om § 14 nr. 9 bokstav c

Saker til behandling i Stortinget, liste over § 47 annet ledd

Saksordfører § 24

Sammentreden av Stortinget etter valg § 1

Sekretærer i Stortinget

- funksjoner § 63
- valg, funksjonstid §§ 1, 6, 8 og 9 annet ledd

Settepresident § 9 første ledd

Sikkerhetsloven § 75 og § 75 a

Sitat

- i debatt § 55 annet ledd
- i innstilling § 31 annet ledd

Sivilombudsmannen, meldinger fra og saker om, § 14 nr. 8 bokstav d

Spørretime §§ 70, 71 og 72

Spørsmål

- fra komité til statsråd § 24 tredje ledd
- muntlig spørretime § 72
- ordinær spørretime § 73
- til presidentskapet §§ 54 og 69

- til skriftlig besvarelse § 70
- ved avslutningen av møtet § 54

Statsråder, rettigheter og plikter under debatter §§ 51, 52 og 57

Statsrådets protokoller § 14 nr. 8 bokstav a

Stemmelikhet

- i komiteene § 26 annet ledd
- i Stortinget § 61

Stemmesedler § 60 første ledd bokstav d

Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget)

- meldinger fra og saker om, § 14 nr. 8 bokstav e

Stortingspresidenten

- deltakelse i debatt § 9 tredje ledd
- forfall § 8
- fullmakt når Stortinget ikke er samlet § 7 annet ledd
- funksjonstid § 6
- ikke medlem av fagkomité § 12
- leder stortingsmøtene § 9
- presidentskapets leder § 7 første ledd
- valg av §§ 1 og 6

«**Stortingsvedtak**», begrepet § 31 sjette ledd

Særskilte komiteer § 18

Talere, se under Debatt

Talerliste § 51 første til tredje ledd

Taletid

- alminnelige saker § 51 første til tredje ledd og § 52
- debatt etter redegjørelse § 45
- innskrenket taletid § 52
- interpellasjoner § 68
- spørretime §§ 72 og 73
- spørsmål til presidentskapet § 69

- spørsmål ved avslutningen av møte § 54

Taushetsplikt, representantenes § 75

Tilbaketrekking av forslag § 38 fjerde ledd

Tjenestemenn, adgang til møter for lukkede dører § 36 annet ledd

Ukeprogram § 35

Underretning om vedtak § 66

Upassende atferd eller tale § 55 tredje ledd

Uten realitetsvotering, oversendelse til regjeringen § 39 annet ledd

Utlevering av dokumenter, Stortingets krav om § 50

Utsettelse av sak, § 41

Utvidete utenriks- og forsvarskomite § 16

Valg

- i komiteene § 26 annet ledd
- i Stortinget § 60 første ledd bokstav d og § 61 annet ledd

Valgkomiteen

- medlemmer og varamedlemmer § 10
- valg til den utvidete utenriks- og forsvarskomite § 16
- valg til Europautvalget § 17
- valg til fagkomiteene §§ 10, 12 og 13
- valg til særskilte komiteer § 18

Varamedlem § 16 tredje ledd, § 17 annet ledd og § 21

Vararepresentant, inntreden i komité § 21

Vedtak

- tilbakemelding fra regjeringen § 14 nr. 8 bokstav b
- underretning om §§ 65 og 66

Visepresidentene, se under Presidentene

Votering, se under Avstemning

Voteringsanlegget § 60 første ledd bokstav b

Vårsesjonens avslutning § 37

Forarbeider til forretningsordenen

- Innst. S. nr. 65 (1965–66), S.tid. s. 1832–1883
Innst. S. nr. 133 (1965–66), S.tid. s. 2723–2749
Innst. S. nr. 156 (1966–67), S.tid. s. 3901
Innst. S. nr. 117 (1967–68), S.tid. s. 3343–3380
Innst. S. nr. 153 (1971–72), S.tid. s. 2513
Innst. S. nr. 2 (1972–73), S.tid. s. 28–48
Innst. S. nr. 273 (1973–74), S.tid. s. 3481–3487
Innst. S. nr. 312 (1973–74), S.tid. s. 3487–3490
Innst. S. nr. 439 (1976–77), S.tid. s. 4656–4666
Innst. S. nr. 110 (1978–79), S.tid. s. 1928–1931
Innst. S. nr. 266 (1980–81), S.tid. s. 4375–4388
Innst. S. nr. 156 (1981–82), S.tid. s. 2733–2739
Innst. S. nr. 98 (1984–85), S.tid. s. 2473–2498
Innst. S. nr. 238 (1984–85), S.tid. s. 4151–4152
Innst. S. nr. 232 (1988–89), S.tid. s. 4695–4736
Innst. S. nr. 215 (1989–90), S.tid. s. 4025
Innst. S. nr. 145 (1991–92), S.tid. s. 3405–3440
Innst. S. nr. 112 (1993–94), S.tid. s. 3321–3329
Innst. S. nr. 205 (1993–94), S.tid. s. 4569–4572
Innst. S. nr. 8 (1995–96), S.tid. s. 219–256
Innst. S. nr. 211 (1995–96), S.tid. s. 3803–3808
Innst. S. nr. 246 (1995–96), S.tid. s. 4416–4426
Innst. S. nr. 298 (1995–96), S.tid. s. 4766
Innst. S. nr. 192 (1996–97), S.tid. s. 3484–3519
Innst. S. nr. 243 (1996–97), S.tid. s. 4412–4416
Innst. S. nr. 276 (1996–97), S.tid. s. 4412–4416
Innst. S. nr. 168 (1998–99), S.tid. s. 3254–3256
Innst. S. nr. 247 (1998–99), S.tid. s. 4269
Innst. S. nr. 174 (2000–2001), S.tid. s. 2263–2265
Muntlig innst. (2000–2001), S.tid. s. 2531–2532
Innst. S. nr. 284 (2000–2001), S.tid. s. 3531–3537
Innst. S. nr. 285 (2000–2001), S.tid. s. 3530–3531
Innst. S. nr. 91 (2001–2002), S.tid. s. 1741–1744

- Innst. S. nr. 187 (2002–2003), S.tid. s. 2735–2738
Innst. S. nr. 210 (2002–2003), S.tid. s. 2969–2986
Innst. S. nr. 255 (2002–2003), S.tid. s. 3266–3270
Innst. S. nr. 188 (2004–2005), S.tid. s. 2431–2436
Innst. S. nr. 230 (2005–2006), S.tid. s. 2882
Innst. S. nr. 107 (2006–2007), S.tid. s. 2000–2008, 2023
Innst. S. nr. 264 (2006–2007), S.tid. s. 3553, 3596
Innst. S. nr. 38 (2007–2008), S.tid. s. 819–820, 833–834
Innst. S. nr. 78 (2007–2008), S.tid. s. 1477, 1483
Innst. S. nr. 72 (2008–2009), S.tid. s. 1645
Innst. S. nr. 235 (2008–2009), S.tid. s. 3150–3153
Innst. S. nr. 256 (2008–2009), S.tid. s. 3308–3311
Innst. S. nr. 288 (2008–2009), S.tid. s. 3472–3473
Innst. 61 S (2009–2010), S.tid. s. 719, 754
Innst. 358 S (2009–2010), S.tid. s. 4217, 4218, 4270
Innst. 188 S (2010–2011), S.tid. s. 2388, 2389, 2453
Innst. 199 S (2010–2011), S.tid. s. 2388, 2389, 2453
Innst. 226 S (2010–2011), S.tid. s. 2744, 2745, 2810
Innst. 318 S (2010–2011), S.tid. s. 3953, 3967, 3968
Innst. 445 S (2010–2011), S.tid. s. 5009, 5011, 5064
Innst. 446 S (2010–2011), S.tid. s. 133, 145
Innst. 165 S (2011–2012), S.tid. s. 2220, 2258, 2259
Innst. 350 S (2011–2012), S.tid. s. 3875, 3935–3948
Innst. 259 S (2012–2013), S.tid. s. 3420–3423, 3444–3447
Innst. 20 S (2013–2014), S.tid. s. 235–237
Innst. 487 S (2016–2017), S.tid. 4803–4807
Innst. 28 S (2017–2018), S.tid. 318
Innst. 134 S (2017–2018), S.tid. 2519–2520
Innst. 254 S (2017–2018), S.tid. 3562
Innst. 406 S (2017–2018), S.tid. 5227–5228
Innst. 162 S (2018–2019), S.tid. 2780–2781
Innst. 392 S (2018–2019), vedtatt i Stortinget 20. juni 2019
Innst. 426 S (2018–2019), vedtatt i Stortinget 20. juni 2019

Vedlegg

Grunnloven/Grunnlova

Innholdsregister*A. Om statsformen*

Rikets selvstendighet og udelelighet. Regjeringsformen	§ 1
Den offentlige religion	§ 2

B. Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie og om religionen

Den utøvende makt	§ 3
Kongens religion og hans beskyttelse av denne	§ 4
Kongens person er fredhellig. Ansvarligheten påligger hans råd	§ 5
Arvefølgen. Kunngjøring av prinsesse- eller prinsefødsler	§ 6
Valg av tronfølger	§ 7
Kongens myndighetsalder	§ 8
Kongens edsavleggelse	§ 9
(Opphevet)	§ 10
Kongens bopel. Kongen må ikke motta annen krone uten Stortingets samtykke	§ 11
Kongen velger selv sitt statsråd	§ 12
Rikets styre under kongens reiser innen riket	§ 13
Kongens rett til å utnevne statssekretærer	§ 14
Statsrådenes plikt til avskjedssøknad ved mistillit	§ 15
Kongen anordner offentlig kirke- og gudstjeneste	§ 16
Kongens rett til å gi provisoriske anordninger	§ 17
Innkrevning av skatter og avgifter	§ 18
Styre av statens eiendommer	§ 19
Kongens benådningsrett	§ 20
Utnevnelse av embetsmenn. Deres edsavleggelse	§ 21
Embetsmenns avskjedigelse. Suspensjon	§ 22
Meddelelse av ordener. Ingen ny adel	§ 23
Kongen velger og avskjediger sine hofftjenere	§ 24
Kongen er Forsvarets øverstbefalende. Landvernet og linjen	§ 25
Kongens rett til å begynne krig. Leder av utenriksvesenet. Traktatens godkjenning av Stortinget	§ 26
Statsrådets medlemmers plikt til å delta i statsråd. Statsrådets beslutningsdyktighet. Behandlingen av kirkelige saker	§ 27
Sakers behandling i statsråd	§ 28
Statsråders forfall. Oppnevning av midlertidige statsråder	§ 29
Protokoll i statsrådet. Diplomatisk sakers behandling. Militære kommandosaker. Statsråds ansvar	§ 30
Kontrasignering av kongens beslutninger	§ 31
Beslutninger av regjeringen i kongens navn under kongens fravær	§ 32
Norges sentralbank.	§ 33
Kronprinsen. Prinser og prinsesser	§ 34
Tronarvingens rett til sete i statsrådet	§ 35

Adgangen for prinsesse eller prins til å gifte seg eller motta annen krone.	
Tap av retten til tronen	§ 36
Prinsenes og prinsessenes ansvarlighet	§ 37
(Opphevet)	§ 38
Innkallelse av Stortinget ved kongens død	§ 39
Rikets bestyrelse under kongens mindreårighet	§ 40
Rikets bestyrelse under kongens fravær fra riket eller sykdom	§ 41
(Opphevet)	§ 42
Valg av formyndere for den umyndige konge	§ 43
Prinsessens eller prinsens edsavleggelse, når hun eller han første gang skal forestå regjeringen	§ 44
Regnskap for konge og storting etter endt statsstyre	§ 45
Høyesteretts plikt til å sammenkalle Stortinget	§ 46
Den umyndige konges oppdragelse	§ 47
Kongevalg når den gamle kongestamme er utdødd. Rikets midlertidige styre	§ 48

C. Om borgerrett og den lovgivende makt

Folket har den lovgivende makt	§ 49
Stemmeberettigede	§ 50
Manntallsførselen	§ 51
(Opphevet)	§ 52
Tap av stemmerett	§ 53
Storingsvalg hvert fjerde år	§ 54
Valgenes gjennomføring. Stemmerettstviser	§ 55
(Opphevet)	§ 56
Representantenes antall. Valgdistriktene og antall representanter fra hvert distrikt	§ 57
Valgting. Direkte valg	§ 58
Forholdstallsvalg	§ 59
Stemme uten personlig fram møte	§ 60
Betingelser for valgbarhet	§ 61
Tjenestemenn som er utelukket fra valg. Sittende statsråder møter ikke som representanter	§ 62
Plikten til å motta valg	§ 63
Fullmaktene bedømmes av Stortinget	§ 64
Representantenes godtgjørelse	§ 65
Representantenes ansvarsfrihet. Forretningsorden	§ 66
Stortinget	§ 67
Stortingets sammentreden	§ 68
Sammenkalling av Stortinget når det ikke er samlet	§ 69
(Opphevet)	§ 70
Medlemmenes funksjonstid	§ 71
(Opphevet)	§ 72
Presidenter og sekretærer. Beslutningsdyktig flertall	§ 73

Stortingets åpning. Statsråders adgang til forhandlingene	§ 74
Stortingets forretningsområde	§ 75
Stortingets behandling av lovforslag	§ 76
Bifalte lover sendes til kongen	§ 77
Kongens sanksjonsrett	§ 78
Lovbeslutninger uten kongens sanksjon	§ 79
Stortinget bestemmer selv samlingstidens lengde. Lovbeslutninger som ikke er sanksjonert, anses forkastet	§ 80
Lovers utferdigelse	§ 81
Regjeringens opplysningsplikt	§ 82
Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning	§ 83
Stortingets forhandlinger. Åpne og hemmelige møter	§ 84
Forstyrrelse av Stortingets frihet og sikkerhet	§ 85

D. Om den dømmende makt

Riksretten. Sammensetning og funksjon	§ 86
Dommernes antall	§ 86
Nærmere regler om Riksretten	§ 87
Høyesterett	§ 88
Domstolenes prøvingsrett	§ 89
Høyesteretts dom kan ikke påankes	§ 90
Høyesterettsdommeres alder	§ 91

E. Menneskerettigheter

Staten skal sikre og respektere menneskerettigheter	§ 92
Rett til liv. Forbud mot dødsstraff, tortur og slaveri	§ 93
Forbud mot vilkårlig frihetsberøvelse	§ 94
Rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol	§ 95
Forbud mot å dømme uten etter lov og straffe uten etter dom. Uskyldspresumsjonen	§ 96
Forbud mot å gi lover tilbakevirkende kraft.....	§ 97
Likhet for loven. Forbud mot usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.....	§ 98
(Opphevet)	§ 99
Ytringsfrihet.....	§ 100
Forenings- og forsamlingsfrihet.....	§ 101
Rett til respekt for privatliv, familieliv, hjem og kommunikasjon	§ 102
(Opphevet)	§ 103
Barns rett til respekt for sitt menneskeverd. Retten til å bli hørt. Barnes beste som grunnleggende hensyn	§ 104
Erstatning ved ekspropriasjon	§ 105
Bevegelses- og bostedsfrihet. Adgangen til riket.....	§ 106
(Tom)	§ 107
Samenes rettigheter.....	§ 108

Rett til utdanning	§ 109
Rett til arbeid.....	§ 110
(Tom)	§ 111
Miljøvern	§ 112
Legalitetsprinsippet	§ 113

F. Alminnelige bestemmelser

Betingelser for utnevning til statens embeter	§ 114
Inngåelse av avtaler om tilslutning til internasjonale organisasjoner.....	§ 115
Inntekter av det benefiserte gods	§ 116
Odelstretten. Åsetestretten	§ 117
Forbud mot nye grevskaper, fideikommissar mv.	§ 118
Alminnelig verneplikt	§ 119
Det norske flagget	§ 120
Grunnlovsendringar	§ 121
Stikkordregister	side 101

Kongeriket Norges Grunnlov

gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder etter senere endringer, senest grunnlovsvedtak av 8. mai 2018.

A.*Om statsformen*

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Dets regjeringsform er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

B.

Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie og om religionen

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmelsene i § 6, § 7 eller § 48 i denne Grunnlov. Når den utøvende makt således er hos dronningen, har hun

Kongeriket Noregs grunnlov

gjeven i riksforsamlinga på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik ho lyder etter seinare endringar, seinast grunnlovsvedtaket 8. mai 2018.

A.*Om statsforma*

§ 1

Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhengelig rike. Regjeringsforma er avgrensa og arveleg monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

B.

Om den utøvande makta, om kongen og den kongelege familien og om religionen

§ 3

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dronninga dersom ho har fått krona etter reglane i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis er hos dronninga, har ho alle

alle de rettigheter og plikter som ifølge denne Grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion.

§ 5

Kongens person kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheten påligger hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal, således at bare i lovlig ekteskap født barn av konge eller dronning eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Blant arveberettigede regnes også den ufødte, som straks inntar sitt tilbørlige sted i arvelinjen når han eller hun fødes til verden.

Dog tilkommer arverett ikke noen som ikke er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende konge eller dronning eller fra dennes bror eller søster, eller selv er dennes bror eller søster.

Når en til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse fødes, skal hans eller hennes navn og fødselstid tilkjennegis førstholdende

rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

§ 4

Kongen skal alltid vedkjenne seg den evangelisk-lutherske religionen.

§ 5

Kongen personleg kan ikkje lastast eller skuldast for noko. Ansaret ligg på rådet hans.

§ 6

Arvefølgja er lineal. Berre barn av dronning eller konge, eller av nokon som sjølv har arverett, kan arve, og barnet må vere født i lovleg ekteskap. Den nærare lina går føre den fjernare og den eldre i lina føre den yngre.

Den ufødde har òg arverett, og barnet tek sin plass i arvefølgja så snart det kjem til verda.

Arverett har likevel berre dei som ættar frå foreldra til den sist regjerande dronninga eller kongen.

Når ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone blir fødd, skal namnet og fødselstidspunktet gierast kjent for Stortinget og førast inn i protokollen der.

For dei som er fødte før 1971, gjeld likevel § 6 slik han vart vedteken den 18. november 1905. For dei

storting og antegnes i dets protokoll.

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog denne Grunnlovs § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født tidligere enn året 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Er ingen arveberettiget prins eller prinsesse til, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som har rett til å bestemme valget hvis kongens forslag ikke bifalles.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han seg offentlig å være myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Er intet storting på den tid samlet, nedlegges eden skriftlig i stats-

som er fødte før 1990, gjelder likevel at mann går føre kvinne.

§ 7

Finst det ingen prinsesser eller prinsar med arverett, kan kongen gjere framlegg om etterfølgjar for Stortinget, som kan avgjere valet dersom framlegget frå kongen ikkje blir stødd.

§ 8

Myndig alder for kongen blir fastsett i lov.

Så snart kongen har nådd den lovfeste alderen, lyser han seg myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Er det ikkje samla noko storting på den tida, blir eiden gjeven skriftleg i statsrådet, og kongen tek

rådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved grl.best. 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bo innen riket, og han må ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder ad gangen, med mindre han for sin person vil ha tapt retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, hvortil forderes to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer.

Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet kan kongen ved overordentlige leiligheter foruten statsrådets sedvanlige medlemmer tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

han høgtidleg opp att på fyrste storting.

§ 10

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bu i riket og kan ikkje utan samtykke frå Stortinget vere utanfor riket meir enn seks månader om gongen utan at han personleg misser retten til krona.

Kongen må ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå Stortinget, og til det krevst to tredjedelar av røystene.

§ 12

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar. I dette rådet skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer.

Kongen fordeler gjeremåla mellom medlemmene av statsrådet slik han meiner det er tenleg. Til å ta sete i statsrådet ved sida av dei faste medlemmene kan kongen i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne Grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forretningene avgjøres ved stemmegivning, hvorved i tilfelle av stemmelikhet statsministeren eller i dennes fravær det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet har to stemmer.

Om de saker som statsrådet således avgjør, har det å gi innberetning til kongen.

§ 14

Kongen kan besikke statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres forretninger utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i den utstrekning vedkommende bestemmer.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje ha sete i statsrådet samstundes.

§ 13

For den tida kongen reiser i riket, kan han overlate styringa av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringa i kongens namn og på hans vegner. Det skal ubryteleg følge så vel føresegnene i denne grunnlova som dei særskilte instruksane som kongen gjev i svar med dei.

Sakene blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådana som er til stades, to røyster.

Statsrådet skal gje melding til kongen om dei sakene som blir avgjorde på denne måten.

§ 14

Kongen kan utnemne statssekretærar til å hjelpe medlemmene av statsrådet med gjeremåla deira utanfor statsrådet. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15

Enhver som er medlem av statsrådet, har plikt til å innlevere sin avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet beslutning om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til det samlede statsråd.

Kongen er forpliktet til å innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet beslutning om mistillit, kan bare de forretninger utføres som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig forvaltning og regulering; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt i samsvarende med de etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste Storting.

§ 15

Kvar medlem av statsrådet har plikt til å levere avskilssøknad etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til denne statsråden åleine eller til heile statsrådet.

Kongen skal gje avskil etter ein slik søknad.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan statsrådet berre utføre dei gjeremåla som trengst for forsvarleg embetsførsle.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjeskjipnaden blir fastsette i lov. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

§ 17

Kongen kan gje og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentleg forvaltning og regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve. Dei gjeld til neste storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 19

Kongen våker over at statens eiendommer og regalier anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for samfunnet nyttigste måte.

§ 20

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

§ 21

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse skal før beskikkelse finne sted, sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig tilsi konstitusjonen og kongen lydighet og troskap; dog kan de embetsmenn som ikke er norske borgere, ved lov fritas for denne plikt. De

§ 18

Kongen lèt i regelen krevje inn dei skattane og avgiftene som Stortinget fastset.

§ 19

Kongen ser til at eigedommane og regala til staten blir nytta og forvalta slik Stortinget har fastsett, og på den måten som er nyttigast for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot kongens nåde eller ta den idømde straffa.

I saker som Stortinget reiser for Riksretten, kan det ikkje gjevast annan nåde enn fritak frå idømd dødsstraff, om ikkje Stortinget har gjeve samtykke til noko anna.

§ 21

Kongen vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha høyrt statsrådet. Før innsetjinga skal dei sverje eller, om dei ved lov er fritakne frå å gjere eid, høgtidleg love lydnad og truskap til konstitusjonen og kongen. Embetsmenn som ikkje er norske borgarar, kan ved lov få fritak frå denne plikta. Dei kongelege prinsessene

kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter.

§ 22

Statsministeren og statsrådets øvrige medlemmer samt statssekretærene kan uten foregående dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets betenkning derom. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller ved diplomatiet eller konsulatvesenet, sivile overøvrighetspersoner, sjefar for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt pensjon bør tilstås de således avskjedigede embetsmenn, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden nyter de to tredjedeler av sin tidligere gasje.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan uten foregående dom avskjediges når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, som ikke er dommere, kan utnevnes på åremål.

og prinsane kan ikkje ha sivile embete.

§ 22

Statsministeren, dei andre medlemmene av statsrådet og statssekretæranane kan utan dom avsetjast av kongen etter at han har høyrte kva statsrådet meiner om det. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip. Om embetsmenn som såleis er avsette, skal få pensjon, blir avgjort av det neste stortinget. I mellomtida får dei to tredjedelar av løna dei hadde før.

Andre embetsmenn kan berre suspenderast av kongen og skal då straks stemnast for domstolane. Dei kan ikkje avsetjast utan etter dom eller overflyttast mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan gjevast avskil utan dom når dei har nådd ei aldersgrense fastsett i lov. Det kan fastsetjast i lov at visse embetsmenn, men ikkje dommarar, kan utnemnast på åremål.

§ 23

Kongen kan tildele ordener til hvem han ønsker, til belønning for utmerkede fortjenester, og dette må offentlig kunngjøres. Men kongen kan ikke meddele annen rang eller tittel enn den som følger med ethvert embete. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, ei heller medfører den fortrinnsrett til statens embeder. De embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embedet. Dette gjelder likevel ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen personlige eller blandede arvelige privilegier må tilstås noen for ettertiden.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget omdømme sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

§ 23

Kongen kan gje ordenar til kven han vil, til påskjøning for framifrå gagsverk, som må kunn-gjerast offentleg. Kongen kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen fritek ingen for dei plikter og bører som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embedet. Dette gjeld ikkje medlemmene av statsrådet eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelege særrettar, personlege eller blanda.

§ 24

Kongen vel og avset etter eige skjøn hoffstaten sin og hoffbetjentane sine.

§ 25

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller min-kast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

§ 26

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal, når de ikke har lovlig forfall, være nærværende i statsrådet. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvdel av antall medlemmer er til stede.

§ 28

Innstillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører, og sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i stats-

Landvernet og andre tropper som ikkje kan reknast som linjetropper, må aldri brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget.

§ 26

Kongen har rett til å kalle saman tropper, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

Traktatar om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle traktatar som etter konstitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle medlemmene av statsrådet skal møte i statsrådet når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast i statsrådet når ikkje over halvta av medlemmene er til stades.

§ 28

Tilrådingar om embetsutnevningar og andre viktige saker skal målberast i statsrådet av den medlemmen som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet. Det kan likevel

rådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

§ 29

Forbyr lovlig forfall en statsråd å møte og foredra de saker som hører til hans eller hennes fag, skal disse foredras av en annen statsråd som kongen konstituerer.

Hindres så mange ved lovlig forfall fra å møte at ikke mer enn halvdel av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal andre menn eller kvinner i nødvendig antall konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres protokoll over alle de saker som der forhandles. De diplomatiske saker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt, innføres i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt.

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening, som kongen er forpliktet til å høre. Men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Finner noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider

gjeraast unntak frå behandling i statsråd for eigentlege militære kommandosaker i den mon kongen fastset.

§ 29

Hindrar lovleg forfall ein statsråd frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn helvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som statsrådet vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som statsrådet vedtek å halde løynde.

Kvar den som sit i statsrådet, har plikt til å seie si meining med frimod. Kongen har plikt til å høyre meininga, men kan ta avgjerd etter eige omdømme.

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i

mot statsformen eller rikets lover, er det en plikt å gjøre kraftige motforestillinger samt å tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke slik har tilkjennegitt sin protest, anses å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for dette, således som siden bestemmes, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle de beslutninger som kongen utferdiger, skal kontrasignerers for å være gyldige. I militære kommandosaker kontrasignerers beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, hvis han eller hun ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger som fattes av regjeringen under kongens fravær, utferdigeres i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 33

Norges Bank er landets sentralbank.

landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si mening i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd med kongen og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle avgjerder kongen ferdar ut, må kontrasignerast for å bli gyldige. I militære kommandosaker skal avgjerdene kontrasignerast av den som har målbore saka, men elles av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§ 32

Dei avgjerdene regjeringa tek når kongen ikkje er til stades, blir utferda i kongens namn og underskrivne av statsrådet.

§ 33

Noregs Bank er sentralbanken i landet.

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som er arveberettiget til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, er han eller hun berettiget til å ta sete i statsrådet, dog uten stemme eller ansvar.

§ 36

En til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Heller ikke må han eller hun motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke. Til Stortingets samtykke fordres to tredjedeler av stemmene.

Handler han eller hun i strid med dette, taper vedkommende så vel som etterkommerne retten til Norges trone.

§ 37

De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.

§ 38

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 34

Kongen gjev føresegner om titlar for dei som har arverett til krona.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har ho eller han rett til å ta sete i statsrådet, men utan røyst eller ansvar.

§ 36

Ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone må ikkje gifte seg utan løyve frå kongen. Ho eller han må heller ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå kongen og Stortinget. Samtykke frå Stortinget krev to tredjedelar av røystene.

Handlar ho eller han i strid med dette, misser vedkommande retten til Noregs trone for seg sjølv så vel som for etterkommarane sine.

§ 37

Dei kongelege prinsessene og prinsane skal for sine personar ikkje svare for andre enn kongen eller den han set til dommar over dei.

§ 38

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 39

Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er samlet og har anordnet regjeringen under kongens mindreårighet, forestår statsrådet rikets bestyrelse i overensstemmelse med Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den som er nærmest arveberettiget til tronen, forestå regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder. I motsatt fall forestår statsrådet bestyrelsen av riket.

§ 42

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 43

Valget av formyndere som skal bestyre regjeringen for den umyndige konge, skal foretas av Stortinget.

§ 39

Om kongen døyr og tronfølgeren enno er umyndig, skal statsrådet straks kalle inn Stortinget.

§ 40

Til dess Stortinget kjem saman og innrettar regjeringa for den tida kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringa av riket, i samsvar med Grunnlova.

§ 41

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøver av kongemakta, så framt ho eller han har nådd myndig alder for kongen. I motsett fall er det statsrådet som står for styringa av riket.

§ 42

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 43

Stortinget skal velje formyndarar til å stå for regjeringa for den umyndige kongen.

§ 44

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Holdes ikke storting på den tid, nedlegges eden i statsrådet og tilstilles siden neste storting.

Den prins eller prinsesse som en gang har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

Så snart formyndernes statsstyrrelse opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

§ 46

Unnlater vedkommende i overensstemmelse med § 39 straks å sammenkalle Stortinget, da påligger det Høyesterett som en ubetinget plikt så snart fire uker er forløpt, å foranstalte denne sammenkalling.

§ 47

Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse bør, hvis begge

§ 44

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Blir det ikkje halde storting på denne tida, skal eiden gjevast skriftleg i statsrådet og sidan sendast til neste storting.

Den prinsessa eller prinsen som har gjort eiden, tek han ikkje opp att seinare.

§ 45

Dei som mellombels har stått for statsstyringa etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart ho er over, gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

§ 46

Om ikkje statsrådet straks kallar saman Stortinget etter § 39, har Høgsterett så snart det er gått fire veker, ei vilkårslaus plikt til å syte for innkalling.

§ 47

Stortinget fastset korleis oppsedinga av den umyndige kongen

foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse derom, fastsettes av Stortinget.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, da skal en ny konge eller dronning velges av Stortinget. I mellomtiden forholdes med den utøvende makt etter § 40.

C.

Om borgerrett og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget. Stortingets representanter velges gjennom frie og hemmelige valg.

Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov.

§ 50

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgtinget holdes, har fylt 18 år.

I hvilken utstrekning dog norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller foranstående betingelser, er

skal styrast dersom begge foreldra er døde og ingen av dei har late etter seg ei skriftleg føresegn om det.

§ 48

Er kongsætta utdøydd og ingen tronføljar kåra, skal Stortinget velje ny dronning eller konge. I mellomtida gjeld § 40 for den utøvande makta.

C.

Om borgarretten og den lovgjevande makta

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta gjennom Stortinget. Stortingsrepresentantane blir valde gjennom frie og hemmelege val.

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om det lokale folkevalde nivået blir fastsette i lov.

§ 50

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

I kva mon norske borgarar som på valdagen er busette i utlandet, men elles stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

stemmeberettigede, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsett bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved grl.best. 26. oktober 1954.)

§ 53

Stemmerett tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger, i overensstemmelse med hva som bestemmes i lov om dette
- b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke.

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være tilendebrakt innen september måneds utgang.

Reglar om røysterett for elles røysteføre personar som på valdagen openbert lir av alvorleg psykisk svekking eller nedsett medvit, kan fastsetjast i lov.

§ 51

Reglar om manntalsføring og om innføring av dei røysteføre i manntalet blir fastsette i lov.

§ 52

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 26. oktober 1954.)

§ 53

Røysteretten misser

- a) den som blir dømd for strafflagde handlingar, i samsvar med føresegner om dette i lov,
- b) den som går i teneste for ei frmand makt utan samtykke frå regjeringa.

§ 54

Valtinga blir haldne fjerdekvart år. Dei skal vere avslutta seinast i september.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov. Stridigheter om stemmerett avgjøres av valgstyret, hvis kjennelse kan innankes for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grl.best. 23. mars 1972.)

§ 57

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge, fastsettes til 169.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene blir å velge som distriktsrepresentanter og de øvrige 19 som utjevningsrepresentanter.

Ethvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge fra hvert valgdistrikt, bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom hvert distrikts antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt dets areal, når hver innbygger gir 1 poeng og hver kvadratkilometer gir 1,8 poeng. Beregningen blir å foreta hvert åttende år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistrikter fastsettes ved lov.

§ 55

Valtinga skal styrast slik det blir fastsett i lov. Valstyret avgjer tvistar om røysterett. Avgjerda kan klagast inn for Stortinget.

§ 56

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 23. mars 1972.)

§ 57

Det skal veljast 169 stortingsrepresentantar.

Riket blir inndelt i 19 valdistrikt.

150 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 19 som utjammingsrepresentantar.

Kvart valdistrikt skal ha 1 utjammingsmandat.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Nærare føresegner om korleis riket skal delast i valdistrikt, og korleis stortingsmandata skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 58

Valgtingene avholdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter nedenstående regler.

De sammenlagte stemmetall for hvert parti innenfor de enkelte valgdistrikter blir å dele med 1,4; 3; 5; 7 og således videre inntil stemmetallet er delt så mange ganger som det antall mandater vedkommende parti kan forventes å få. Det parti som etter det foranstående får den største kvotient, tildeles det første mandat, mens det neste mandat tilfaller det parti som har den nest største kvotient, og således videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

Utjevningsmandatene fordeles mellom de i utjevningen deltagende partier på grunnlag av forholdet mellom de sammenlagte stemmetall for de enkelte partier i hele riket i det øyemed å oppnå størst mulig forholdsmessighet partiene imellom. Ved en tilsvarende anvendelse for hele riket og for

§ 58

Valtinga blir haldne særskilt for kvar kommune. På valtinga blir det røysta direkte på stortingsrepresentantar med vararepresentantar for heile valdistriktet.

§ 59

Valet av distriktsrepresentantar er eit høvestallsval, og mandata blir delte mellom partia etter reglane nedanfor.

Røystetalet for kvart parti i kvart valdistrikt skal delast med 1,4; 3; 5; 7 og så bortetter. Det fyrste mandatet går til det partiet som får den største kvotienten, det neste mandatet går til det partiet som får den nest største kvotienten, og så bortetter til alle mandata er utdelte.

Listesamband er ulovleg.

Med sikte på best mogleg samsvar mellom røystetal og representasjon blir utjamningsmandata delte mellom dei partia som er med i utjamninga, på grunnlag av høvet mellom røystetala deira i heile riket. Kor mange stortingsmandat kvart parti skal ha i alt, finn ein ved å nytte reglane for tildeling av distriktsmandat tilsvarande for heile riket for dei partia som er med i utjamninga. Så får kvart parti tildelt så mange utjamningsmandat attåt distriktsmandata det alt har fått, at det til saman utgjer så mange stor-

de i utjevningen deltagende partier av reglene om fordeling av distriktsmandatene angis hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha. Partiene får seg deretter tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som vedkommende parti etter den foranstående angivelse skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn hva det etter foranstående angivelse skal ha, skal det foretas ny fordeling av utjevningsmandatene utelukkende mellom de andre partier, således at det bortses fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om fordelingen av partienes utjevningsmandater på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og under hvilke former de stemmeberettigede kan avgi sine stemmesedler uten personlig fremmøte på valgtingene, bestemmes ved lov.

tingsmandat som partiet skal ha i alt. Har eit parti alt ved utdelinga av distriktsmandata fått fleire mandat enn det skulle hatt etter framgangsmåten ovanfor, skal utjavningsmandata delast berre mellom dei andre partia, såleis at ein ser bort frå det røystetalet og dei distriktsmandata som det fyrstnemnde partiet har fått.

Ingen parti kan få utjavningsmandat utan å ha fått minst 4 prosent av det samla røystetalet for heile riket.

Nærare føresegner om korleis utjavningsmandata til partia skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 60

Om og korleis dei røysteføre kan røyste utan å møte personleg på valtinga, blir fastsett i lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å være stemmeberettiget.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, statssekretærene og de politiske rådgivere dog unntatt, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og de tjenestemenn som er ansatt ved diplomatiet eller konsulatvesenet.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte som representanter på Stortinget så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke kan statssekretærene møte som representanter så lenge de bekler sine embeder, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Enhver som velges til representant, er pliktig til å motta valget, med mindre han eller hun

- a) er valgt utenfor det valgdistrikt der vedkommende er stemmeberettiget
- b) har møtt som representant på alle storting etter forrige valg
- d) er medlem av et politisk parti og er valgt på en valgliste som utgår fra et annet parti.

§ 61

Ingen kan veljast til representant utan å ha røysterett.

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved statsrådskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i utanriksteneasta.

Medlemmer av statsrådet kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei har sete i statsrådet. Heller ikkje statssekretærane kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved statsrådskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

§ 63

Den som blir vald til representant, har plikt til å ta imot valet, om vedkommande ikkje

- a) er vald utanfor det valdistriktet der ho eller han har røysterett,
- b) har møtt som representant på alle storting etter førre val,
- d) er medlem av eit politisk parti og vald på ei valliste som ikkje går ut frå dette partiet.

Regler for innen hvilken tid og på hvilken måte den som har rett til å nekte valg, skal gjøre denne rett gjeldende, fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov innen hvilken tid og på hvilken måte en som velges til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg han eller hun vil motta.

§ 64

De valgte representanter forsynes med fullmakter hvis lovlighet bedømmes av Stortinget.

§ 65

Enhver representant og innkalt vararepresentant får av statskassen godtgjørelse bestemt ved lov for reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier av minst 14 dagers varighet.

Dessuten tilkommer det ham eller henne godtgjørelse, bestemt ved lov, for vedkommendes deltakelse i Stortinget.

§ 66

Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der befriet fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. Heller ikke kan de utenfor Stortingets forsam-

ling bli fastsett i lov.

Like eins skal det fastsetjast i lov når og korleis ein som er vald til representant for to eller fleire valdistrikt, skal gje fråsegn om kva val ho eller han vil ta imot.

§ 64

Dei valde representantane får tildelt fullmakter. Stortinget avgjer om fullmaktene er lovlege.

§ 65

Alle representantar og innkalla vararepresentantar får frå statskassa lovfastsett godtgjersle for kostnader til reiser til og frå Stortinget og frå Stortinget til heimen og attende under feriar på minst 14 dagar.

Dessutan får dei lovfastsett godtgjersle for deltaking på Stortinget.

§ 66

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representantane fritekne frå pågriping, om dei ikkje blir gripne i offentlege brotsverk. For meiningar ytra i forsamlingane til Stortinget kan dei ikkje

linger trekkes til ansvar for sine ytrede meninger der. Etter den der vedtatte orden er enhver pliktig til å rette seg.

§ 67

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han finner det nødvendig.

§ 70

(Opphevet ved grl.best. 29. mai 1990)

§ 71

Stortingets medlemmer fungerer i fire sammenhengende år.

dragast til ansvar utanfor desse forsamlingane. Alle har plikt til å rette seg etter den ordenen som er vedteken av Stortinget.

§ 67

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjør Kongeriket Noregs Storting.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan kongen kalle det saman dersom han meiner det trengst.

§ 70

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 71

Dei valde representantane er medlemmer av Stortinget i fire år på rad.

§ 72

(Opphevet ved grl.best. 29. mai 1990)

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan ikke holdes med mindre minst halvdel av dets medlemmer er til stede. Grunnlovsforslag kan behandles bare dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han beskikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen deliberasjon må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører, men i de saker som forhandles for lukkede dører, bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

§ 72

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 73

Stortinget utnemner ein president, fem visepresidentar og to sekretærar. Storting kan berre haldast dersom minst halvta av medlemmene er til stades. Grunnlovsframlegg kan berre behandlast dersom minst to tredjedelar av medlemmene er til stades.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar kongen eller den han set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna han særleg vil gjere Stortinget merksam på. Inga drøfting må skje med kongen til stades.

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som dog ikke gjelder ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å åpne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som imidlertid ikke må bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de forbund og traktater som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne fordre enhver til å møte for seg i statsaker, kongen og den kongelige familie unntatt; dog gjelder denne unntagelse ikke for de kongelige prinser og prinsesser for så vidt de måtte bekle embeter;
- i) å revidere midlertidige gasje-

§ 75

Det høyrer Stortinget til

- a) å gi og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter, om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting;
- b) å åpne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket;
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til statsutgiftene;
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og fastsetje den kongelige families apanasje, som ikkje kan vere i fast eigedom;
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir;
- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten;
- h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statsaker, så nær som kongen og den kongelige familien; likevel kan dei kongelige prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete;
- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere

og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;

- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal gjennomse statens regnskaper og bekjentgjøre ekstrakter av dem ved trykken; regnskapene skal tilstilles disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; samt å treffe bestemmelser angående ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å søke å sikre at det ikke øves urett mot den enkelte borger;
- m) å naturalisere fremmede.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget enten av dets egne medlemmer eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget der er antatt, skal ny deliberasjon finne sted i Stortinget, som enten godkjenner eller forkaster det. I siste tilfelle skal forslaget, med de av Stortinget til-

dei endringane som Stortinget meiner trengst;

- k) å utnemne fem revisorar som skal sjå gjennom statsrekneskapane kvart år og kunngjere utdrag av dei på prent; revisorane skal få rekneskapane tilsende innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gje føresegner om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten;
- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegner fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentlig teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren;
- m) å gje innføddsrett.

§ 76

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein statsråd.

Etter at framlegget er vedteke der, skal Stortinget ta det opp til ny vurdering og anten godta eller forkaste det. Blir det forkasta, skal framlegget med merknader frå Stortinget

føyde anmerkninger, på ny tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller antar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik deliberasjon må det gå minst tre dager.

§ 77

Når en lovbeslutning to på hinannen følgende ganger er bifalt av Stortinget, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovbeslutningen, forsyner han den med sin underskrift, hvorved den blir lov.

Godtar han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere den. I dette tilfelle må beslutningen ikke mer av det da samlede storting forelegges kongen.

§ 79

Er en lovbeslutning blitt uforandret antatt av to storting, sammensatt etter to på hinannen følgende valg og innbyrdes adskilt ved minst to mellomliggende storting, uten at avvikende lovbeslutning i mellomtiden fra den første til den siste antagelse er fattet av noe storting, og den da forelegges kongen med begjæring

takast opp til vurdering endå ein gong av Stortinget, som anten legg framlegget bort eller vedtek det med dei nemnde merknadene.

Mellom kvar slik behandling må det gå minst tre dagar.

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til kongen med oppmodning om sanksjon.

§ 78

Godtek kongen lovvedtaket, skriv han under, og dermed blir det til lov.

Godtek han det ikkje, sender han det attende til Stortinget med dei orda at han for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for kongen att.

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for kongen med dei orda at Hans Majestet ikkje vil nekte å sanksjonere eit lovvedtak som Stortinget etter ei grundig vur-

om at Hans Majestet ikke vil nekte en lovbeslutning sin sanksjon, som Stortinget etter det modneste overlegg anser for gagnlig, så blir den lov selv om kongens sanksjon ikke gis innen Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig, og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger.

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin resolusjon på de lovbeslutninger som ikke allerede er avgjort, ved enten å stadfeste eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig antar, anses for av ham å være forkastet.

§ 81

Alle lover (de i § 79 unntatt) utferdiges i kongens navn, under Norges rikets segl og i følgende uttrykk: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets beslutning, av dato sålydende: (her følger beslutningen). Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi herved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

dering held for gagnleg, så blir det til lov endå om kongen ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80

Stortinget blir verande samla så lenge det sjølv meiner det trengst, og avsluttar forhandlingane når gjeremåla er fullførte.

I samsvar med reglar i den ordenen Stortinget har vedteke, kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvar dagen i september.

Innan den tid kunngjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av kongen.

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferdta i namnet til kongen, under Noregs riksssegel og med desse orda: «Vi N.N. gjer kunnig: at Oss er førelagt vedtak frå Stortinget dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og rikssseglet.»

§ 82

Regjeringa skal meddele Stortinget alle de opplysningar som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger. Intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysningar for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

§ 85

Den som adlyder en befaling hvis hensikt er å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg dermed skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D.*Om den dømmende makt*

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets med-

§ 82

Regjeringa skal gje Stortinget alle dei opplysningane som trengst for behandlinga av dei sakene ho legg fram. Ingen medlemmer av statsrådet må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 83

Stortinget kan hente inn utgreiing frå Høgsterett om juridiske emne.

§ 84

Stortinget blir halde for opne dører, og forhandlingane blir kunngjorde på prent, så nær som i dei tilfella noko anna blir vedteke med røystfleirtal.

§ 85

Den som lyder eit påbod som har som føremål å skiple fridommen og tryggleiken til Stortinget, gjer seg skyldig i svik mot fedrelandet.

D.*Om den dømmende makta*

§ 86

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av statsrådet, Høgsterett eller Stortin-

lemmer for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler for Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Dog kan det ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitiarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitiarius forsetet.

Den som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, trer ikke ut av retten selv om den tid han eller hun er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er tilendebrakt. Heller ikke en høyesterettsdommer som er medlem av Riksretten, trer ut av retten selv om han eller hun fratrer som medlem av Høyesterett.

§ 87

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

get for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

Dei nærare reglane om påtale som Stortinget reiser etter denne paragrafen, blir fastsette i lov. Det kan likevel ikkje setjast kortare foreldingsfrist enn 15 år for høvet til å gjere ansvar gjeldande ved tiltale for Riksretten.

Dommarar i Riksretten er 6 medlemmer valde av Stortinget og dei 5 etter embetsalder eldste fast utnemnde medlemmene av Høyesterett, mellom dei leiaren av Høyesterett. Stortinget vel medlemmene og varamedlemmer for 6 år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten. I Riksretten har leiaren av Høyesterett forsetet.

Dei som har teke sete i Riksretten som valde av Stortinget, blir sitjande jamvel om tida dei er valde for, går ut før Riksretten har avslutta saka. Like eins blir høgsterettsdommarar sitjande i Riksretten jamvel om dei går av som medlemmer av Høyesterett.

§ 87

Dei nærare reglane om samansetjinga av Riksretten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Dog kan innskrenkninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire andre medlemmer.

§ 89

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.

§ 90

Høyesteretts dommer kan i intet tilfelle påankes.

§ 91

Ingen kan beskikkes til medlem av Høyesterett før han eller hun er 30 år gammel.

E.

Menneskerettigheter

§ 92

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

§ 88

Høgsterett dømmer i siste instans. Grenser for høvet til å få Høgsteretts avgjerd kan fastsetjast i lov.

Høgsterett skal vere samansett av ein leiar og minst fire andre medlemmer.

§ 89

I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om lover og andre avgjerder tekne av dei statlege styresmaktene strir mot Grunnlova.

§ 90

Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast.

§ 91

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før ho eller han er 30 år gammal.

E.

Menneskerettar

§ 92

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane slik dei er fastsette i denne grunnlova og i traktatar om menneskerettar som er bindande for Noreg.

§ 93

Ethvert menneske har rett til liv. Ingen kan dømmes til døden.

Ingen må utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal holdes i slaveri eller tvangsarbeid.

Statens myndigheter skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

§ 94

Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep.

Den pågrepne skal snarest mulig fremstilles for en domstol. Andre som er berøvet sin frihet, kan få frihetsberøvelsen prøvet for domstolene uten grunnnet opphold.

De som uberettiget har arrestert noen eller ulovlig holdt noen fengslet, står til ansvar for vedkommende.

§ 95

Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk

§ 93

Kvart menneske har rett til liv. Ingen kan dømmast til døden.

Ingen må utsetjast for tortur eller anna umenneskeleg eller nedverdiggande behandling eller straff.

Ingen skal haldast i slaveri eller tvangsarbeid.

Dei statlege styresmaktene skal verne retten til liv og stri mot tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskeleg eller nedverdiggande behandling.

§ 94

Ingen må fengslast eller bli fråteken fridommen på anna vis utan i dei tilfella og på den måten som lovene fastset. Fridomstapet må vere naudsynt og ikkje utgjere eit mis høveleg inngrep.

Den pågripne skal snarast råd framstillast for ein domstol. Andre som er fråtekne fridommen, kan få fridomstapet prøvd for domstolane utan grunnlaus dryging.

Dei som utan rett har arrestert nokon eller halde nokon ulovleg fengsla, står til ansvar for vedkommende.

§ 95

Alle har rett til å få saka si avgjort av ein uavhengig og upartisk

domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig. Retten kan likevel lukke rettsmøtet dersom hensynet til partenes privatliv eller tungtveiene allmenne interesser gjør det nødvendig.

Statens myndigheter skal sikre domstolens og dommernes uavhengighet og upartiskhet.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom.

Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.

Ingen kan dømmes til å avstå fast eiendom eller samlet formue, med mindre verdiene er benyttet til eller er utbytte fra en straffbar handling.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Alle er like for loven.

Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.

§ 99

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

domstol innan rimeleg tid. Rettergangen skal vere rettvis og offentlig. Retten kan likevel stengje rettsmøtet dersom omsynet til privatlivet til partane eller tungtvegande allmenne interesser krev det.

Dei statlege styresmaktene skal sikre at domstolane og dommarane er uavhengige og upartiske.

§ 96

Ingen kan dømmast utan etter lov eller straffast utan etter dom.

Alle har rett til å bli rekna som uskuldige til skuld er prova etter lova.

Ingen kan dømmast til å avstå fast eigedom eller heile eiga si om ikkje verdiane er nytta til eller er utbyte frå ei strafflagd handling.

§ 97

Inga lov må gjevast tilbakevirkende kraft.

§ 98

Alle er like for lova.

Ikkje noko menneske må utsettast for usakleg eller mishøveleg forskjellsbehandling.

§ 99

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 100

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller motatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarelig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk utenfor anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for

§ 100

Ytringsfridom skal det vere.

Ingen kan haldast rettsleg ansvarleg for å ha motteke eller komme med opplysningar, idear eller bodskapar om det ikkje lèt seg forsvare halde opp imot den grunngevinga ytringsfridommen har i sanningssøking, demokrati og den frie meiningsdanninga til individet. Det rettslege ansvaret skal vere fastsett i lov.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa og kva anna emne som helst. Det kan berre setjast slike klårt definerte grenser for denne retten der særleg tungtvegande omsyn gjer det forsvareleg halde opp imot grunngevingane for ytringsfridommen.

Førehandsensur og andre førebyggjande åtgjerder kan ikkje nyttast om det ikkje trengst for å verne born og unge mot skadeleg påverknad frå levande bilete. Brevsensur kan ikkje setjast i verk, så nær som i anstaltar.

Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar.

en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Enhver har rett til å danne, slutte seg til og melde seg ut av foreninger, herunder fagforeninger og politiske partier.

Alle kan møtes i fredelige forsamlinger og demonstrasjoner.

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

§ 102

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet.

§ 103

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for eit ope og opplyst offentleg ordskifte.

§ 101

Alle har rett til å skipe, melde seg inn i og melde seg ut av foreningar, medrekna fagforeiningar og politiske parti.

Alle kan møtast i fredelige forsamlingar og demonstrasjonar.

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei forsamling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst åt så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese lovføresegnene om opprør høgt og tydeleg for henne.

§ 102

Alle har rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin. Det må ikkje utførast husransakingar, så nær som i kriminelle tilfelle.

Dei statlege styresmaktene skal sikre eit vern om den personlege integriteten.

§ 103

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 104

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.

Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

§ 105

Fordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Enhver som oppholder seg lovlig i riket, kan fritt bevege seg innenfor rikets grenser og velge sitt bosted der.

Ingen kan nektes å forlate riket med mindre det er nødvendig av hensyn til en effektiv rettsforfølgelse eller for avtjening av verneplikt.

§ 104

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølve, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.

Ved handlingar og i avgjerder som vedkjem born, skal kva som er best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn.

Born har rett til vern om den personlege integriteten sin. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for utviklinga til barnet og mellom anna sjå til at det får den økonomiske, sosiale og helsemessige tryggleiken som det treng, helst i sin eigen familie.

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg sin faste eller rørelege eigedom til offentleg bruk, skal ho eller han få fullt vederlag av statskassa.

§ 106

Alle som oppheld seg lovleg i riket, kan fritt ferdast innanfor grensene og velje bustad der.

Ingen kan nektast å forlate riket om det ikkje trengst av omsyn til effektiv rettsforfølgning eller fordi dei skal gjere verneplikt. Norske

Norske statsborgere kan ikke nektes adgang til riket.

§ 107

§ 108

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 109

Enhver har rett til utdanning. Barn har rett til å motta grunnleggende opplæring. Opplæringen skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

Statens myndigheter skal sikre adgang til videregående opplæring og like muligheter til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.

§ 110

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til støtte fra det offentlige.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på sin arbeidsplass fastsettes ved lov.

statsborgarar kan ikkje nektast tilgjenge til riket.

§ 107

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

§ 109

Alle har rett til utdanning. Born har rett til å ta imot grunnleggjande opplæring. Opplæringa skal utvikle evnene til kvart barn og ta omsyn til dei behova det har, og fremje respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

Dei statlege styresmaktene skal sikre tilgjenge til vidaregåande opplæring og likt høve til høgare utdanning på grunnlag av kvalifikasjonar.

§ 110

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt eller næringsverksemda si. Den som ikkje sjølv kan forsyte seg, har rett til stønad frå det offentlege.

Nærare føresegner om medråderetten til dei tilsette på arbeidsplassen blir fastsette i lov.

§ 111

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

§ 113

Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov.

F.

Alminnelige bestemmelser

§ 114

Til embeter i staten må utnevnes bare de norske borgere, menn eller kvinner, som taler landets språk, samt

- a) enten er født i riket av foreldre som på det tidspunkt var norske statsborgere
- b) eller er født i utlandet av norske

§ 111

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak som gjennomfører desse grunnsetningane.

§ 113

Styresmaktene må ha grunnlag i lov for å gripe inn overfor einskildmennesket.

F.

Allmenne føresegner

§ 114

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar språket i landet og

- a) anten er fødte i riket av foreldre som då var norske statsborgarar,
- b) eller er fødte i utlandet av norske foreldre som då ikkje

- foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land
- c) eller heretter oppholder seg i riket i ti år
- d) eller blir naturalisert av Stortinget.

Dog kan andre beskikkes til lærere ved Universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsuler på fremmede steder.

§ 115

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tilhører statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

- var statsborgarar i noko anna land,
- c) eller har opphalde seg i riket i 10 år,
- d) eller får innføddsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnemnast til lærarar ved universitetet og dei lærde skulane, til lækjarar og til konsular på framande stader.

§ 115

For å sikre internasjonal fred og tryggleik eller fremje internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels fleirtal gje samtykke til at ein internasjonal samskipnad som Noreg er tilslutta eller sluttar seg til, på eit sakleg avgrensa område får råderett som elles ligg hjå dei statlege styresmakterne etter denne grunnlova, men likevel ikkje rett til å endre denne grunnlova. Når Stortinget skal gje sitt samtykke, skal minst to tredjedelar av medlemmene vere til stades, som ved behandling av grunnlovsframlegg.

Føresegnene i denne paragrafen gjeld ikkje ved deltaking i ein internasjonal samskipnad der avgjerdene berre har reint folkerettsleg verknad for Noreg.

§ 116

Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 118

Ingen grevskaper, baronier, stamhus og fideikommiss er ettertiden opprettes.

§ 119

Enhver statens borger er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning og de begrensninger den bør ha, bestemmes ved lov.

§ 120

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 116

Kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til presteskabet skal berre nyttast til gagn for presteskabet og til å fremje opplysinga. Eigedommane til milde stiftingar skal berre nyttast til deira eige gagn.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikkje opphevast. Dei nærare vilkåra for korleis han skal stå ved lag til størst mogleg nytte for staten og gagn for landallmugen, blir fastsette av det fyrste eller andre stortinget.

§ 118

Heretter kan det ikkje skipast grevskap, baroni, stamhus eller fideikommiss.

§ 119

Alle statsborgarane har i regelen den same skyldnaden til å verne fedrelandet ei viss tid, utan omsyn til fødsel eller formue.

Korleis denne grunnsetninga skal gjennomførast, og kva unntak ho skal ha, blir fastsett i lov.

§ 120

Forma og fargane på det norske flagget blir fastsette i lov.

§ 121

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges Grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne Grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.

§ 121

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast på prent. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

Enkelt stikkordregister til Grunnloven

- Anordning, provisorisk § 17
 Arbeid, retten til § 110
 Arrest § 66
- Barn § 104
 Benåde forbrytere § 20
 Bevegelsesfrihet § 106
- Diplomatiet §§ 22, 26, 62
 Diplomatisk saker §§ 30, 75 f–g
 Distriktsrepresentanter §§ 57, 59
 Domstolenes prøvingsrett § 89
 Domstolers uavhengighet § 95
 Dødsstraff § 93
- Ekspropriasjon § 105
Embetsmenn
 aldersgrense § 22
 avskjed § 22
 gasje og pensjon §§ 22, 75 i
 utnevning §§ 21, 23, 28
- Flagget § 120
 Formål, Grunnloven § 2
 Forskjellsbehandling § 98
 Forslagsrett til lov § 76
 Fremstilling for domstol § 94
 Frihetsberøvelse § 94
- Geistligheten § 116
 Grunnlovsforslag §§ 73, 121
- Hoffet § 24
Høyesterett
 betenkninger til Stortinget § 83
 dom er endelig §§ 88, 90
 dommerne §§ 62, 88, 91
 sammenkalling av Stortinget § 46
 stilling i Riksretten §§ 86, 87
- Innfødsretten § 114, a–c
 Innsynsrett § 100
 Internasjonale sammenslutninger §§ 26, 115
- Kirken, Den norske § 16
Kongen
 benåder forbrytere § 20
 gir provisoriske anordn. § 17
 har den utøvende makt § 3
 inngår traktater §§ 26, 75 e
 innkrever skatt og avgifter § 18
 kan foreslå lover § 76
 kontrassegn. av hans beslutn. § 31
 kunngjør grunnlovsvedtak § 121
 sammenkaller Stortinget § 69
 sanksjonerer lover §§ 77–81
 velger og avskjediger embetsmenn §§ 21–22
 velger sitt råd § 12
 våker over statseiendom § 19
 åpner Stortinget § 74
- Kongens*
 ansvarlighet § 5
 apanasje § 75 e
 ed til konstitusjonen § 9
 etterfølger §§ 7, 39
 meddeling av ordener § 23
 militær kommando § 25
 mindreårighet §§ 40, 41, 43, 47
 myndighetsalder § 8
 religion § 4
 rett til annen krone § 11
- Kongens råd (regjeringen)*
 adgang til Stortingets forhandlinger § 74
 ansvarligheten § 5
 beslutningsdyktig antall § 27
 departementstjenestemenn §§ 22, 62
 hvem kan være statsråd §§ 12
 protokoll §§ 30, 75 f
 riksrettsansvar § 86
 styrer riket i Kongens fravær §§ 13, 32, 41
- Legalitetsprinsipp § 113
 Livsopphold § 110
 Lokalt selvstyre § 49

Lov

forslag og vedtak §§ 75 a, 76–81
 ingen dømmes uten etter lov § 96
 likhet for loven § 98
 lovbehandlingen § 75 bokstav a og
 §§ 76–81
 prov. anordn. må ikke stride mot
 formell lov § 17
 tilbakevirkende § 97

Manntallet § 51

Medbestemmelsesrett § 110

Menneskerettigheter §§ 92–113

Menneskeverd § 104

Militære kommandosaker §§ 28, 30,
 31

Militær makt mot borgere § 101

Militærmakten § 25

Miljøvern § 112

Mistillitsvedtak § 15

Naturalisere fremmede §§ 75 m, 114 d

Næringsfriheten § 110

Odelsretten § 117

Opplysningsplikt, regjeringens § 82

Opplæring § 109

Opprør § 101

Ordener § 23

Pensjon §§ 22, 75 i

Politiske rådgivere § 62

Prinsesser og prinser §§ 6, 7, 21,
 34, 36, 37, 41, 44, 75 h

(kronprins §§ 34, 41, 44 og 45)

Privatliv § 102

Provisoriske anordninger § 17

Regjeringen – se Kongens råd

Religion (se også Geistligheten)

kongens § 4

religionsutøvelse § 16

tros- og livssynssamfunn § 16

Riksrett

anklage §§ 30, 86

benådning i riksrettssaker § 20

organisasjon §§ 86–87

Riksrevisjonen § 75 k

Samer § 108

Sekretærer i Stortinget § 73

Sensur § 100

Sentralbanken § 33

Sivilombudsmannen § 75 l

Skatter, pålegge § 75 a

Skyld, uskyldspresumsjon § 96

Slaveri § 93

Soldater §§ 25, 119

Statsborger

har stemmerett § 50

kan velges til statsråd § 12

kan bli embetsmann § 114

må verne om sitt land § 119

Statsråd – se Kongens råd

Statssekretærer § 62

Stemmerett § 50

stridigheter om – § 55

tap av – § 53

Stortinget

anlegger sak for riksretten § 86

bedømmer representantenes

fullmakter § 64

bevilger til statsutgiftene §§ 75 d–e

forelegges statsrådets protokoller og

offentlige innberetninger § 75 f

forelegges traktater § 26, 75 g

foretar grunnlovsendringer § 121

forretningsorden § 66

forstyrrelse av – § 85

gir og opphever lover § 75 a

heves § 80

kan fordre enhver å møte for seg i stats-

saker § 75 h

kan innhente Høyesteretts

betenkning § 83

kan samtykke til tilslutning til internasio-

nale sammenslutninger § 115

konstituerer seg selv § 74

kunngjør forhandlingene § 84

må samtykke før kongelige mottar

annen krone §§ 11, 36

må samtykke ved endringer av den mili-

tære beredskap § 25

- naturaliserer fremmede §§ 75 m,
114 d
oppsyn med pengevesenet § 75 c
pålegger skatt og avgifter § 75 a
reviderer midlertidige gasjelister § 75 i
sammenkallelse §§ 39, 46, 68, 69
valgstyrets kjennelser kan innankes
for – § 55
velger formyndere for umyndig konge
§ 43
velger kongens etterfølger §§ 7, 48
utnevner 5 revisorer til å gjennomgå
statsregnskapene § 75 k
utnevner Stortingets ombudsmann for
forvaltningen § 75 l
åpner lån § 75 b
Stortingets president og visepresidenter
§ 73
Storingsrepresentanter
antall og fordeling § 57
ansvar §§ 66, 86
fullmakter § 64
- funksjonstid § 71
godtgjørelse § 65
immunitet § 66
sete i statsrådet §§ 12, 62
valg av – §§ 50–64
- Toll §§ 17, 75 a
Tortur § 93
Traktakter §§ 26, 75 g, 115
Trontalen § 74
- Utjevningsmandater §§ 58, 59
Utdannelse § 109
- Valg § 49
Valgdistrikter § 57
Verneplikten § 119
- Ytringsfrihet § 100
- Åsetesretten § 117

Lov 5. februar 1932 nr. 1 om ansvar for handlinger som påtales ved Riksrett

Kapitel 1.

Almindelige bestemmelser

§ 1.

Denne lov får anvendelse på handlinger som påtales ved Riksrett.

Forsåvidt ikke annet følger av denne lov, gjelder bestemmelsene om straff og erstatning i lovgivningen for øvrig ved siden av denne lov, når Statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer har brutt sine konstitusjonelle plikter.

§ 2.

(Opphevet ved lov 30 mars 2007 nr. 13.)

§ 3.

For ethvert straffbart forhold som påtales ved Riksrett kan tap av offentlig tjeneste idømmes istedenfor eller som tillegg til den straff som ellers er bestemt.

Som tillegg til den straff som ellers idømmes, kan tap av stemmerett i offentlige anliggender og av adgang til å oppnå offentlig tjeneste idømmes for det tidsrom som retten bestemmer.

§ 4.

Bestemmelsene i denne lovs 2net og 3dje kapittel kommer også til anvendelse på den handling som er forøvet av uaktksomhet, såfremt det ikke uttrykkelig er bestemt at bare den forsettlig handling er straffbar.

§ 5.

Bestemmelsene om foreldelse i straffeloven kapittel 15 kommer til anvendelse på handlinger som påtales ved Riksrett, dog således at foreldel-

sesfristen for adgangen til å reise straffesak eller avsi straffedom ikke i noget tilfelle er kortere enn 15 år.

Foreldelsens løp avbrytes ved beslutningen om tiltale, eller ved særskilt beslutning av Stortinget om å iverksette undersøkelser såfremt beslutning om tiltale derefter blir fattet innen 1 år.

§ 6.

(Opphevet ved lov 30 mars 2007 nr. 13.)

§ 7.

For handling som påtales ved Riksrett kan den ansvarlige tilpliktes å betale erstatning for den skade som er voldt.

Kapitel 2.

Særlige bestemmelser om straffansvar for medlemmer av Statsrådet og Stortinget

§ 8.

Med bøter eller fengsel inntil 5 år straffes det medlem av Statsrådet som ved handling eller undlatelse bevirker

- a) at noget som krever beslutning av Stortinget blir foretatt uten Stortingets samtykke;
- b) at en beslutning av Stortinget ikke blir gjennomført, eller at en handling blir foretatt i strid med en stortingsbeslutning;
- c) at protokoller, dokumenter eller opplysninger som skal meddeles Stortinget blir tilbakeholdt, eller at statens regnskaper ikke blir tilstillet Statsrevisjonen således som bestemt i Grunnlovens § 75 bokstav k.

§ 9.

Undlater noget medlem av Statsrådet under behandlingen av en sak å gi opplysninger som har betydning for saken, eller gir han uriktige opplysninger, straffes han med bøter eller med fengsel inntil 5 år.

Det medlem av statsrådet som misligholder sin opplysningsplikt overfor Stortinget, straffes med bøter eller med fengsel inntil 5 år.

§ 10.

Med bøter eller med fengsel inntil 2 år straffes det medlem av Statsrådet som bevirker eller medvirker til at statens eiendommer eller øvrige midler ikke blir forsvarlig anvendt, eller bestyrt, eller som på annen måte viser uforstand eller forsømmelighet i sin virksomhet.

§ 11.

Den der som medlem av Statsrådet på annen måte enn nevnt i denne lovs øvrige bestemmelser ved handling eller undlatelse bevirker noget som er stridende mot Grunnloven eller rikets lover, straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år.

Med samme straff straffes de medlemmer av Statsrådet, som forsømmer den dem med hensyn til innkallelse av Stortinget ved Grunnlovens § 39 påliggende plikt.

§ 12.

Det medlem av Stortinget som uten gyldig forfall undlater å møte på Stortinget når dette trer sammen, straffes med bøter. På samme måte straffes den representant som uten gyldig grunn forsettlig unddrar sig fra å delta i Stortingets forhandlinger eller som ikke retter sig efter Stortingets forretningsorden.

§ 13.

Undlater noget medlem av Stortinget å gi opplysninger som han plikter å meddele Stortinget, eller gir han uriktige opplysninger, straffes han med bøter eller med fengsel inntil 5 år.

§ 14.

Gjør noget medlem av Statsrådet eller av Stortinget sig skyldig i sådant lovbrudd som nevnt i straffeloven § 209, straffes han med bøter eller med fengsel inntil 5 år.

§ 15.

Det medlem av statsrådet som ikke innleverer sin søknad om avskjed i samsvar med Grunnlovens § 15 første ledd, straffes med tap av embetet og bøter eller fengsel inntil 10 år.

På samme måte straffes det medlem av statsrådet som, etter at Stortinget har truffet beslutning om mistillit, overskrider sin bemyndigelse ifølge Grunnlovens § 15 tredje ledd.

Kapitel 3.**Særlige bestemmelser om straffansvar for medlemmer av Høyesterett og Riksretten**

§ 16.

De medlemmer av Høyesterett, som forsømmer den dem med hensyn til innkallelse av Stortinget ved Grunnlovens § 46 påliggende plikt, straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år for såvidt ikke nogen strengere straffebestemmelse kommer til anvendelse på forholdet.

§ 17.

Det medlem av Høyesterett, som

- a. meddeler nogen part råd eller veiledning i en sak som står for Høyesterett eller kan komme inn for Høyesterett,
- b. eller i nogen betenkning, eller innstilling medvirker til noget som er stridende mot Grunnloven,
- c. eller i sin embedsgjerning for øvrig ved handling eller undlatelse bevirker noget som er stridende mot Grunnlov eller lovgivning,

straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år.

Denne bestemmelse gjelder tilsvarende når et medlem av Høyesterett er medlem av Riksretten.

§ 18.

(Opphevet ved lov 30 mars 2007 nr. 13.)

Kapitel 4.

Lovens ikrafttreden

§ 19.

Denne lov trer i kraft straks.

Reglement for åpne kontrollhøringer

(Vedtatt av Stortinget 11. juni 2001, i kraft fra 1. januar 2002)

(Sist endret 12. november 2013)

§ 1

Virkeområde og formål

(1) Komiteenes åpne høringer i kontrollsaker skal avholdes i henhold til Stortingets forretningsorden § 27, samt etter dette reglement. Med kontrollsaker menes alle saker som behandles i kontroll- og konstitusjonskomiteen, med unntak av saker som gjelder grunnlovsendring, bevilgninger og valglovgivning. I de andre komiteene gjelder reglene om kontrollhøringer når den åpne høringen har som formål å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp. Samtlige komiteer kan beslutte at også andre høringer skal avholdes etter reglene for kontrollhøringer.

(2) Formålet med reglementet er å sikre Stortingets informasjonsbehov i kontrollsaker og en god fremdrift i høringen, samtidig som hensynet til de innkaltes rettssikkerhet ivaretas.

§ 2

Forberedelse av høringen

(1) Før høringen gjennomfører komiteen et særskilt saksforberedende møte. Komiteen bør gjennomgå de problemstillinger som ønskes belyst, med sikte på å gjøre utspørringen mest mulig effektiv. Videre bør det fastsettes en fremdriftsplan for høringen.

(2) Under det saksforberedende møtet beslutter komiteen om det skal velges hovedutspørrere under høringen, og hvem dette i tilfelle skal være, jf. § 4 tredje ledd.

§ 3

Den innkaltes stilling

(1) De som anmodes om å møte til høring, skal varsles i så god tid som mulig. Anmodningen skal angi den sak eller de saker komiteen ønsker forklaring om. Kopi av dette reglement skal vedlegges. Det skal videre opplyses om hvilke medier som vil ha anledning til å være til stede, og om det skal tas referat. De som møter, skal ha tilgang til komiteens saksdokumenter med mindre regler om taushetsplikt tilsier annet.

(2) De innkalte møter frivillig, og avgjør selv om de vil besvare komiteens spørsmål. Dersom et spørsmål ikke kan besvares uten å røpe opplysninger undergitt taushetsplikt, bør den innkalte gjøre komiteen oppmerksom på dette. Den innkalte kan anmode komiteen om å få avgi forklaring helt eller delvis for lukkede dører. Dersom det fremsettes slik anmodning, skal komiteen avbryte høringen og behandle spørsmålet i lukket møte.

(3) Den innkalte skal ha adgang til å medbringe en bisitter. Flere bisittere kan medbringes, med mindre komiteen motsetter seg dette. Den innkalte har rett til å konferere med sin bisitter før svar avgis. Dersom møteleder gir adgang til dette, kan bisitteren supplere forklaringen.

§ 4

Gjennomføringen av høringen

(1) Komitéleder skal innledningsvis orientere om temaet for høringen og de prosedyrer som gjelder. Komitéleder har ansvaret for å fordele ordet mellom komitémedlemmene og for at høringen gjennomføres i henhold til forretningsordenen § 27 og dette reglement. Når komitélederen skal stille spørsmål, bør møteledelsen overlates til første nestleder, eventuelt annen nestleder. Møtelederen skal påse at spørsmålene holder seg innenfor det tema som er angitt, og at den innkaltes rettssikkerhet ivaretas.

(2) Før komiteen starter sin utspørring, skal den innkalte gis inntil 10 minutter til å gi sin versjon av saken. Etter at utspørringen er over, skal den innkalte gis inntil 5 minutter til å sammenfatte saken. Møteleder kan utvide den innkaltes taletid i den grad det anses nødvendig for sakens opplysning.

(3) Under utspørringen kan saksordføreren og to andre av komiteens medlemmer gis særskilt tid til å stille spørsmål. Valget av hovedutspørrere bør skje ut fra hensynet til å få saken allsidig belyst. Dersom det er valgt

hovedutspørrere, kan de andre medlemmene av komiteen kreve inntil 10 minutter, svar inkludert.

(4) Høringen innledes med at saksordfører stiller sine spørsmål, etterfulgt eventuelt av de to andre særskilte utspørrerne. Deretter får komiteens øvrige medlemmer ordet til spørsmål i henhold til den rekkefølge som er vanlig ved Stortingets debatter.

(5) Møteleder kan åpne for korte og direkte oppfølgende spørsmål fra andre av komiteens medlemmer. Slike oppfølgingsspørsmål inngår ikke i den tilmålte tid etter tredje ledd. Det gis videre anledning til en kort avsluttende spørreunde, innledet av saksordfører, etterfulgt av hovedutspørrerne og de øvrige medlemmene.

(6) Meningsutveksling mellom komiteens medlemmer skal ikke finne sted under høringen. Medlemmene skal heller ikke kommentere de svar som avgis, annet enn der dette inngår som en naturlig del av et oppfølgingsspørsmål. Upassende eller fornærmelig atferd eller spørsmål er ikke tillatt. Dette skal påtales av møteleder.

(7) Etter forretningsordenen § 27 femte ledd kan et medlem av komiteen kreve at høringen avbrytes for at komiteen skal behandle den videre fremdrift, herunder forslag om at høringen skal avsluttes eller fortsette for lukkede dører. Komiteen kan bare motta taushetsbelagte opplysninger for lukkede dører. Under en åpen høring må komiteens medlemmer ikke gjengi eller vise til opplysninger underlagt lov- eller instruksfestet taushetsplikt.

§ 5

Høring av embets- og tjenestemenn

(1) Komiteen kan anmode embets- og tjenestemenn om å møte til høring. Dersom det gjelder ansatte i et departement, skal anmodningen rettes til den ansvarlige statsråd, som da har adgang til å være til stede under høringen. Alle spørsmål stilles til statsråden, som velger hvem som skal svare. Dersom det av særskilte grunner anses nødvendig, kan komiteen etter egen behandling i lukket møte likevel bestemme at spørsmål skal stilles direkte til den innkalte embets- eller tjenestemann.

(2) Embets- og tjenestemenn i de ytre etater kan anmodes direkte om å møte til høring. I slike tilfelle skal den ansvarlige statsråd varsles og gis adgang til å være til stede. Spørsmål stilles direkte til den innkalte, men

statsråden skal gis adgang til å supplere forklaringen.

(3) Ved utspørring av embets- og tjenestemenn plikter komiteen å ta hensyn til de lojalitetsforpliktelser som eksisterer innad i forvaltningen, og mellom embetsverk og statsråd. Møteleder skal påse at dette respekteres.

Utgiver: Stortingets administrasjon, konstitusjonell avdeling
Trykk: grafisk seksjon Stortinget
ISBN: 978-82-8196-146-3

